

Pertti Huovinen

KULTTUURITYÖN
TOIMINTAYMPÄRISTÖN
MUUTOKSIA

Julkisen keskustelun analyysi

Opinnäytetyö

Lokakuu 2007

Pertti Huovinen

KULTTUURITYÖN
TOIMINTAYMPÄRISTÖN
MUUTOKSIA

Julkisen keskustelun analyysi

Opinnäytetyö
Kulttuuripalvelujen koulutusohjelma

Lokakuu 2007

Copyright © 2008

Pertti Huovinen

Pica-Paino Oy 2008

ISBN 978-952-92-3429-5 (nid.)

ISBN 978-952-92-3430-1 (pdf)

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Opinnäytetyön päivämäärä 08.10.2007
Tekijä Pertti Huovinen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kulttuuripalvelujen koulutusohjelma Ohjelmalveluiden tuottamisen suuntautumisvaihtoehto	
Nimeke KULTTUURITYÖN TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSIA Julkisen keskustelun analyysi		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni käsittelee kulttuurityön toimintaympäristön muutoksia, niistä polveutuvia ilmiöitä ja niiden taustalla olevia asenteita. Opinnäytetyöni aihe on syntynyt omasta kulttuurikäsitteestäni ja tämänhetkisestä kulttuuri-ilmaston tarkastelusta. Opinnäytetyöni toimii analyysinä kulttuurisektorin muutosilmiöistä. Työ esittelee erilaisia näkökulmia kulttuurisektorin toimintaympäristön muutoksesta ja kulttuuritoimintaan kohdistuvasta asenneilmastosta. Muutos pohjautuu 1990-luvun lamaan ja siirtymään kohti jälkiteollista yhteiskuntaa. Opinnäytetyöni analyysiosuus keskittyy kulttuurisektorin toimintaympäristön muutokseen, kulttuuriyrittäjyyden esiinmarssiin, sekä taiteellisen ja kulttuurisen toiminnan kiristyneen työympäristön tarkasteluun. Analyysin tukena on haastattelututkimus.</p> <p>Opinnäytetyöni tutkimusasetelma esittää kysymyksiä liittyen kulttuurityön muutokseen ja siihen, onko kulttuurisektorin toimijoiden mielestä kulttuurin ja taiteen kentällä asenneilmastoa joka vaikuttaa kulttuuriarvojen toteutumiseen ja kulttuurityöhön? Olen haastatellut kahdeksaa kulttuurialan toimijaa. Haastateltavissa on ollut edustettuna kunnallisen tahon, kulttuuriyrittäjien tahon ja taiteilijanäkökulman edustajia.</p> <p>Tutkimuskyselyssä korostuu näkökulma, että julkinen tuki taiteelliselle toiminnalle on vähentynyt taloudellisen tehokkuusajattelun tieltä. Haastatteluista syntynyt aineisto on laaja. Opinnäytetyön johtopäätösten ja tulosten selvitysosa erittelee haastatteluaineistosta esille nousseita kulttuuriyrittäjyyden mahdollisuuksia ja uhkia, sekä kulttuurityön positiivisia ja negatiivisia muutosilmiöitä.</p>		
Asiasanat (avainsanat) Kulttuurityön toimintaympäristön muutos, asenneilmasto, kulttuuriyrittäjyys, kulttuuritoiminnan muutosilmiöt, kulttuuriarvot, julkinen sektori, yksityinen sektori, kulttuuriosaaminen, luovat toimialat, luovat voimavarat, kulttuurialan yritysysteistyö, kulttuuritoiminnan muutoksen kritiikki, taiteilijan asema, kulttuuriyrittäjyyden mahdollisuudet, kulttuuriyrittäjyyden uhat, kulttuuritoimija, kulttuuridiversiteetti, taiteen monimuotoisuus.		
Sivumäärä 47+3	Kieli Suomi	URN URN:NBN:fi:mamk-opinn200719790
Huomautus (huomautukset liitteistä) Liitteenä ovat luettelo haastateltavista ja tutkimuskysely.		
Ohjaavan opettajan nimi Pirkko Heikkinen	Opinnäytetyön toimeksiantaja	

DESCRIPTION

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Date of the bachelor's thesis 08.10.2007
Author(s) Pertti Huovinen	Degree programme and option Degree programme of Cultural Services Option of Production of Programme Services	
Name of the bachelor's thesis CHANGES IN ENVIRONMENT OF CULTURAL WORK Analysis of public discussion		
Abstract <p>My bachelor's thesis deals with the on-going changes in the cultural operational environment, the descending phenomena as well as the attitudes surrounding them. The subject has embodied as a part of my individual cultural understanding in conjunction with observing the current cultural environment. The thesis functions as an analysis on the transients of the cultural sector as well as a theoretical framework. The thesis looks at the changing environment of the cultural sector from diverse angles and furthermore depicts various approaches in terms of attitudes in the given sector. The changes are based on the recession of the 1990s and the transition towards the post-industrial society. The analytical part focuses on the changes regarding the operational environment, portraying such factors as the adduction of cultural entrepreneurship as well as the tightening work environment in artistic and cultural operations. The analyses are supported by research concluded from interview studies.</p> <p>The research composition of the thesis poses questions regarding the changes of cultural operations and whether there is an atmosphere of attitudes among the field, possibly affecting the outcome of the operations in terms of cultural values. I have interviewed eight people relating to the field of cultural operations, among them municipal influencers, cultural entrepreneurs as well as artists.</p> <p>The research accentuates the aspect that the public support for artistic activities has decreased to pave way for economical efficiency oriented thinking. The input of material from the interview process is extensive. The conclusions and results analyze the key factors ascending from the interview process, including the possibilities and threats for cultural entrepreneurship as well as the positive and negative transients in cultural operations.</p>		
Subject headings, (keywords) Atmosphere of attitudes, cultural entrepreneurship, cultural transients, cultural values, public sector, private sector, cultural competence, creative fields of business, creative recourses, cultural businesscollaboration, criticism towards changes among cultural work, social status of artists, opportunities and threats in cultural entrepreneurship, cultural functionary, cultural diversity, plural and varied functions in art.		
Pages 47+3	Language Finnish	URN URN:NBN:fi:mamk-opinn200719790
Remarks, notes on appendices Appendices are list of the professionals from interviews, and survey of the research.		
Tutor Pirkko Heikkinen	Bachelor's thesis assigned by	

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	9
1.1 Opinnäytetyön aihe ja tematiikka	9
1.2 Asenteet ja ilmiöt kulttuuritoimintaan suhtautumisen muokkaajina	10
1.3 Kulttuuritoiminnan muutosilmiöitä	10
2 KULTTUURIALAN MUUTTUNUT TOIMINTAYMPÄRISTÖ	12
2.1 Kulttuuriarvojen toteutumisesta	12
2.2 Taidelaitokset muutosten kourissa	13
2.3 Luovat voimavarat, kulttuuriosaaminen ja riskit	15
2.4 Kulttuuriyrittäjyyden ja kulttuurialan yritysysteistyö	18
3 KULTTUURITOIMINNAN MUUTOKSEN KRITIIKKIÄ	23
3.1 Taiteen ja kulttuurin välttämättömyydestä	23
3.2 Taiteilijan asema tutkimustietojen perusteella	24
3.3 Tulonmuodostuksesta taiteellisilla aloilla	26
3.4 Kritiikkiä kulttuurille ja taiteelle suunnatusta tuesta	29
4 TUTKIMUSKYSÉLYN ESITTELY	32
4.1 Tutkimusasetelma	32
4.2 Tutkimusmenetelmät	33
5 HAASTATTELUJEN PURKU JA ESILLE NOUSSEET ILMIÖT	35
5.1 Yleistä haastatteluista	35
5.2 Perinteiset rakenteet murrosten esivaiheessa	35
5.3 Kulttuuriyrittäjyyden mahdollisuudet ja uhat	39
5.4 Kulttuuristen muutosilmiöiden vaikutuksia ja toimintaan vaikuttavia asenteita	40
5.5 Muutos, asenneilmasto ja tulevaisuus	43
LÄHTEET	46

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön aihe ja tematiikka

Opinnäytetyöni käsittelee kulttuurityön muutosilmiöitä, niistä käytävää keskustelua sekä taustalla olevia asenteita. Muutos on joko tapahtunutta tai käynnissä olevaa. Se pohjautuu 1990-luvun lamaan ja sen jälkeisiin ilmiöihin. Toisaalta muutos on siirtymää kohti jälkiteollisen yhteiskunnan muotoja, kohti verkostoyhteiskuntaa. Toivon opinnäytetyöni rohkaisevan kanssaopiskelijoitani, sekä muita alan opiskelijoita pohtimaan alalla tapahtuvia muutoksia ja ottamaan osaa kulttuuri-keskusteluun.

Opinnäytetyöni moottorina on ollut oma perehtymiseni kulttuurialan monimuotoiseen ammattikenttään ja toimintaan. Tarkoitukseni on kartoittaa tämän hetken ilmapiiriä kulttuurialalla. Haluan nostaa esille huomioita siitä, miten alan muuttunut toimintaympäristö, jatkuvat käynnissä olevat muutosprosessit ja toimialojen ja toiminta-alueiden muuntuminen vaikuttavat alalla työskentelyyn.

Keskeisinä lähteinä olen käyttänyt tuotannollisen koulutuksen perusoppikirjoja, taiteen keskustoimikunnan julkaisuja ja lehdistöartikkeleita. Pysin analysoimaan julkista keskustelua sellaisen lähdeaineiston perusteella, joissa tulee esille tarkasteluni kannalta keskeisiä ilmiöitä. Keskeisimpinä opinnäytetyön materiaaleina ovat eri alojen toimijoiden keskuudesta kerätyt haastattelut.

Mikkelin ammattikorkeakoulun koulutusohjelman ja työelämän kehittämiseksi on tärkeää pohtia opiskelijan näkökulmasta kulttuurialan muutosta ja alan asenneilmastoja, koska nämä tekijät voivat vaikuttaa ratkaisevasti työympäristöömme kulttuurisektorin eri toimialoilla. Aihe on myös tärkeä sen vuoksi, että asenneilmasto vaikuttaa ratkaisevasti kulttuuria koskevaan julkiseen päätöksentekoon.

Lisäksi sillä on merkitystä siinä, millainen kulttuuritoimijoiden diversiteetti maassamme on. Asenneilmasto määrittelee voimakkaasti myös kulttuuriyrittäjyyden muotoja ja toimijoita, sekä heidän aktiivisuuttaan kulttuuripalvelujen tuottamisessa. Pysin tuomaan esille kuinka perinteinen institutionaalinen kulttuuritoiminta ei pysy enää mukana alan nopeissa muutoksissa. Tämän institutionaalisen rakenteen rinnalle onkin kehittynyt äärimäisen voimakas ja dynaaminen kulttuuritoimijoiden kenttä, joka luo luultavasti hyviä edellytyksiä kulttuurisektorin toiminnan ja toimintamallien kehitykselle. Vastaavasti tämä kulttuuritoimijoiden kenttä ja sen toiminta ei ole niin vakaalla pohjalla, kuin perinteinen, institutionaalinen kulttuuripalvelutuotanto. Tämä luo epävarmuutta ja turhia vastakkainasetteluja kulttuurin kentälle, jonka kehittyäkseen pitäisi olla elävä, monimuotoinen ja kukoistava.

Tarkastelen ensin analyysiosuudessani kulttuurisektorin toimintaympäristön muutosta valitsemistani aiheista ja lähdeaineistoista käsin. Toimintaympäristön muutosta tarkastelen taidelaitosten toiminnan muutospainoiden ja kulttuuriyrittäjyyden esiinmarssin kautta, sekä taiteellisen toiminnan ja taiteilijoiden kiristyneen työympäristön tarkastelun avulla. Olen pyrkinyt käsittelemään aihealueita, jotka merkitsevät muutosta alalla, mutta jotka toisaalta tuovat lisää ongelmallisuuksia. Halutaanko muutosta toimintaympäristössä hyväksyä? Jos ei, asenneilmasto on

väistämätön este toimintaympäristön välttämättömälle kehitykselle. Kehitys taas on etu koko sektorin toiminnalle, joka ehkä auttaisi ongelmien poistamista.

1.2 Asenteet ja ilmiöt kulttuuritoimintaan suhtautumisen muokkaajina

Asenteita olen alkanut pohtia opiskelun harjoittelujaksoilla, joiden välillä olen voinut verrata keskenään kulttuuritoimintaa kunnallisella toimialalla, erilaisissa kulttuurisissa projekteissa ja yksityisellä sektorilla tapahtuvassa tuottamisessa.

Mikkelin ammattikorkeakoulun harjoittelut ovat osoittaneet minulle, että alalla tapahtuu suuria muutoksia, jotka lähes kaikissa tapauksissa liittyvät toiminnan rahoittamiseen ja sitä kautta toiminnan toteutumiseen. Muutosten reagoimiseen vaikuttaa olennaisesti se, että useat toiminnot ovat riippuvaisia esimerkiksi kunnallisesta päätöksenteosta. Päätöksenteko taas ei pysty välttämättä toimimaan riittävän dynaamisesti alan muutoksessa. Muutoksen taustalla on perinteinen realiteetti resurssien taloudellisesta heikkenemisestä. Tämä realiteetti taas pakottaisi pohtimaan uusia tuottamisen muotoja, jotta kulttuuriarvojen toteutuminen olisi mahdollista. Vaikuttaako päätöksentekoon jollain tavalla asenneilmasto, joka taas on vaikuttimena myös rahanjakoon liittyvissä kysymyksissä? Vaikuttavatko mahdolliset asenneilmastot eri tavalla kunnalliseen kulttuuritoimintaan, kuin esimerkiksi yksityiseen kulttuuritoimintaan tai järjestötason kulttuuritoimintaan?

Asenteet saattavat muokata kulttuuritoimintaa ja toimintaympäristöä muillakin keinoin, jotka mahdollisesti polveutuvat puutteellisista kulttuurialan resursseista. Tällaisia vaikutuksia voivat olla esimerkiksi lisääntyvä työttömyys alalla ja taiteilijoiden alati heikentynyt asema yhteiskunnassa, jotka selkeästi liittyvät kulttuurin rahoitukseen. Samanlaisen vaikutuksen piiriin voi liittyä olennaisesti taiteen ja kulttuurin koulutuksen laaja-alainen toteutuminen, mutta vastaavasti työllistyminen alalle ei toteudu samassa suhteessa kuin uusia ammattilaisia koulutetaan.

Asenteiden vaikutus voi edellä mainittujen seikkojen kautta vaikuttaa laajemmin ja syvemmin kulttuurialan työllistymisongelmien kautta myös työssä jaksamiseen alalla. Alalla voi tapahtua myös sitä, että työmäärät kasvavat tai kasautuvat liikaa. Onko joitain sellaisia muutoksia että kulttuuriarvot ovat muuttuneet, ja jos ovat, vaikuttavatko asenteet mahdollisesti kulttuuriarvojen muuttumiseen?

1.3 Kulttuuritoiminnan muutosilmiöitä

Opinnäytetyöni prosessin alussa Pertti Alasuutari kirjoitti kommenttipuheenvuoron kulttuurin uudesta eliitistä, joka on muuttunut snobistisesta kaikkiruokaiseksi (Alasuutari 2007, C4). Puheenvuoro viittaa kritiikkiin, jota jotkut musiikkialan toimijat ovat esittäneet, kun taidemusiikin ei koeta enää sijoittuvan korkeimmalle jalustalle. Alasuutari kirjoittaa siitä, kuinka musiikin alueella on nähtävissä trendi jonka kautta monipuolinen kaikkiruokaisuus ja eri musiikkilajien tarjonnan monipuolinen käyttö on entistä enemmän vakiintunut myös Suomessa.

Hätäisesti saattaisi luulla, että taidemusiikin asema on muuttunut rajustikin. Näin ei kuitenkaan ole, Alasuutari kirjoittaa: ”*Kehitys ei tarkoita, että taide olisi menettämässä arvostuksensa, tai että eronteko korkean ja matalan [kulttuurin] välillä jäisi kokonaan historiaan. Kaikkiruokaiset valitsevat useampia lajeja, mutta eivät eroa snobistisemmin suhtautuvista sen arvojärjestyksen suhteen, johon he sijoittavat erilaiset musiikin lajit, tai kulttuurituotteiden lajityypit.*” (Alasuutari 2007, C4)

Alasuutarin korostukset puheenvuorossaan siitä, että suvaitsevaisuus kulttuurin kaikkiruokaisuudessa on uutta ja erilaista kuin aikaisemmin suhtauduttaessa, tuovat minulle mieleen sen että ihmiset haluavat kokea taiteen ja kulttuurin voimakkaammin ja entistä emotionaalisemmin. Elämän ja yhteiskunnan muuttuminen hektisemmäksi, valtavat informaatiotulvat ja eri tuuteista tuleva mediamössö pakottavat etsimään rennompia ja läheisempiä kulttuurimuotoja. Kulttuurielämys ei ehkä toteudu tällaisten tarpeiden edessä musiikkitalon katsomossa, josta näkee kaukaa kun huippumuusikot soittavat puvut päällä.

Perinteinen korkeakulttuurinen taidemuoto ei välttämättä tarjoa ihmiseltä ihmiselle siirtyvää, helposti lähestyttävää kulttuurikokemusta. Eikä kokemus korkeakulttuurisesta taiteesta ole välttämättä niin suvaitsevainen, sillä se ei ole koko kansan huvia. Monimuotoisessa kulttuuritapahtumassa pääsee myös tiiviimmin lähelle muita ihmisiä.

Vastaavasti suvaitsevaisuus on yksi niitä avainsanoja, jotka tuovat esille kulttuurin monimuotoisuutta ja luovuutta yhteiskunnassa. Tämä on yksi keskeinen kulttuuri-toiminnan toimintaympäristön muuttumiseen vaikuttava tekijä, joka on tuotu esille jo useampien vuosien ajan. Vastaavan kehityksen, jota Alasuutari esittelee, vaatimusta edustaa Markku Wileniuksen (2004) teos *Luovaan talouteen*. Wilenius määrittelee heti teoksensa johdannossa vaatimuksenomaisesti, että kulttuurisektorin elinvoimaisuus ja kehityksen mahdollisuudet ovat sidoksissa siihen, että on moniarvoinen ja suvaitsevainen - ”*mosaiikkimainen*” - kulttuuritoimijoiden kenttä (Wilenius 2004, 12).

Wileniuksen vaatimuksenomainen lausunto on hyvässä suhteessa Alasuutarin huomioihin, jotka ovat myös monipuolisuus ja suvaitsevaisuuden leviäminen musiikin alueilla. Alasuutarin esittelemä ilmiö liittyy keskeisesti kulttuurin kuluttamiseen, mikä voisi olla ensiaskel Wileniuksen toivomasta kehityksestä. Eri asia on, toteutuko vastaava mosaiikkimaisen kulttuuritoimijoiden kenttä, jota Wilenius pitää välttämättömänä? Tähän kehitykseen saattaa oleellisesti vaikuttaa se, ovatko kehityksen esteenä asenteet? Mikäli asenneilmasto on taantumuksellinen ja se ei hyväksy kulttuurin toimintaympäristön muutosta, ei se myös edistä kulttuurisen diversiteetin muotoutumista ja kukoistusta.

2 KULTTUURIALAN MUUTTUNUT TOIMINTAYMPÄRISTÖ

2.1 Kulttuuriarvojen toteutumisesta

Kulttuurialan muutoksessa korostuu erityisesti kysymys siitä, miten kulttuuriarvojen toteutumista ja niiden mukaisia palveluita ylläpidetään ja kehitetään yhteiskunnassa. Kulttuuriarvojen toteutumisesta hyvän yleiskäsityksen antava teos *Taiteen ja kulttuurin kentät* (2002) määrittelee kattavasti julkisen kulttuuripoliittisen päätöksenteon Suomessa (Heiskanen ym. 2002, 29 – 31). Ilkka Heiskanen tuo esille kuinka valtioelinten keskinäiset suhteet ja niiden muutokset (Heiskanen ym. 2002, 32 – 34) vaikuttavat oleellisesti nykyiseen kulttuuripoliittikkaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon. Nykyisin politiikan yleislinjaukset vaikuttavat kuitenkin keskeisesti myös kulttuuripoliittikkaan. Hallitusohjelmat määrittävät vahvasti kulttuuripoliittista suuntaa (mts. 34 – 36). Opetusministeriön asema on myös korostunut. Kulttuuripoliittisen valmistelun kannalta voisi arvioida, että Opetusministeriön kulttuuri-osaston virkamiesvallalla on paljon vaikutusta kulttuuripoliittiseen asenneilmastoon.

Heiskanen esittää kuinka kulttuuripoliittinen päätöksenteko on muodostunut koko valtioneuvostoa koskevaksi yleispoliittiseksi päätöksenteoksi (mts. 36). Tämä asettaa paineita opetusministeriön kulttuuripoliittiselle osastolle. Edellä mainitussa lainauksessa korostetaan myös sitä, kuinka varsinkin 1990-luvun alun laman jälkeen valtiovarainministeriön ote on lujittunut kulttuuripoliittikkaa säätelevässä rahanjaossa. Tämä voi olla seikka, joka levittää taloudellista ajattelua suosivaa asennetta, kulttuurin taloudellista tukemista suosivan asenteen sijasta. Kulttuuriarvoja aidosti tukevien ja kulttuuria arvostavien virkamiesten kyky puolustaa kulttuuria on tällaisessa vastakkainasettelussa ensiarvoisen tärkeää.

Teoksessa *Taiteen ja kulttuurin kentät* (Heiskanen ym. 2002, 54 – 85) tuodaan laaja-alaisemmin esille kulttuuritoiminnan muuttuneeseen toimintaympäristöön liittyviä rahoitusmuotoja. Opinnäytetyöni tämän luvun tarkastelussa painopiste on voimakkaammin julkisen tuen ulkopuolelle jäävä kulttuuritoiminta ja kulttuurin rahoittaminen. Tarkastelu koskee esimerkiksi järjestöjä, tapahtumia, festivaaleja ja suoraan yksityisen sektorin ja säätiöiden rahoitusta (Heiskanen ym. 2002, 78 – 85). Kulttuuriarvojen toteutumisessa merkittäviä ovat julkisen sektorin linjaukset, mutta kulttuurin tuottamisessa korostuvat ehkä nykyisin enemmän muuttuneen toimintaympäristön edellytykset. Tällöin keskeistä ovat myös erilaiset palvelujen tuotantomuodot, muutenkin kuin kulttuurille perinteisin institutionaalisin keinoin. Nykyisin kulttuuriarvojen toteutumiseen vaikuttaa se, että julkinen tuki kulttuuria kohtaan on kiistatta vähentynyt ratkaisevasti. Tässä tapauksessa talouspolitiikka määrittelee myös kulttuuritoiminnan muutoksia (Heiskanen ym. 2002, 328 – 329).

Toisaalta elinkeinoelämän muuttuminen myös kulttuuria koskevilla yhteiskunnan osa-alueilla on vapauttanut voimavaroja, jolloin kulttuuritoiminnan tuottaminen on muuttunut ratkaisevasti (mts. 332 – 333). Itse olen kokenut että kulttuurituotannon koulutuksessa on ollut enenevässä määrin esillä *kulttuuriyrittäjyys*. Voisi jopa sanoa, että se on ollut tietynlainen trendisana. Se on tullut esille myös opintojaksoissa, joissa ei varsinaisesti opeteta yrittäjyyttä. Mielestäni tässä on jo ristiriita, joka kaipaisi oikaisua. Tuottajaopiskelijalla voi olla substanssiosaamista luovassa työssä mutta ei välttämättä yrittäjyydessä, ja päinvastoin.

Kokemattomuus yrittäjyydessä voi tuoda myös uhkia ja riskejä tuotannolliseen työhön, sillä taiteen muokkaaminen suoraksi bisnekseksi on vaikeaa. Tietyksi koulutus tarjoaa vain esimerkkejä ja toimintamalleja, joita sitten tulevat ammattilaiset pääsevät havainnoimaan ja työskentelemään erilaisissa toimintaympäristöissä. Tällöin on hyvä arvioida myös omia taitoja kulttuuriyrittäjänä tai työntekijänä kulttuuriyrityksessä. Silti voi esittää kysymyksen, onko trendisanan kulttuuriyrittäjyys yleistymisen koulutuksessa jonkin asenneilmaston synnyttämä?

Tässä luvussa korostuvat erityisesti muuttuneessa toimintaympäristössä toimivat, tai vastaavan muutoksen kautta syntyneet kulttuuritoiminnan muodot. Nämä asettavat sekä haasteita että mahdollisuuksia tulevalle kehitykselle. Yksi ratkaiseva haaste saattaa olla mahdollinen kehityksen hidastuminen. Raju kulttuuritoiminnan toimintaympäristön muutos voi edellyttää pitkäaikaista kehitystyötä. Taiteen ja kulttuurin kentän sopeutumista muutokseen voi edistää erilaisten toimintamallien toteuttaminen ja kehittäminen. Kehityksen kannalta kulttuuriarvojen ylläpitäminen on tärkeää toimintamuodoista riippumatta. Tämä taas saattaa vaatia muutostyötä asenteissa.

2.2 Taidelaitokset muutosten kourissa

Taidelaitokset edustavat maassamme keskeistä asemaa kulttuuripalvelujen tarjoajana. Tämä asema tosin on muuttunut viime vuosikymmenellä ratkaisevasti, josta kattavan katsauksen antaa aiemmin esille tulleen Ilkka Heiskanen (2001) tutkimus *Muuttuivatko laitokset, miksi ja miten?* Tutkimus on keskimäinen julkaisu TaiLa-projektin julkaisuista, joita on yhteensä kolme. Taidelaitosten keskeisyys saa tutkimuksessa mielestäni parhaimman määrittelyn, kun Heiskanen kirjoittaa julkisten ohjausjärjestelmien muutoksesta, jossa ”tavoitteena oli kuntien kulttuuritoimen kansallinen harmonisointi, jonka arvoperusteluina oli kulttuurin *demokratisointi* -yhtäläisen tarjonnan takaaminen ihmisten taustasta tai kotipaikan maantieteellisestä sijainnista riippumatta.” (Heiskanen 2001, 41.) Edellä viitataan kuntien kulttuuri-toimintalakiin vuodelta 1981. Merkittävä muutos on kuitenkin löydettävissä 1990-luvun alusta, ja silloisen laman vaikutuksista. Heiskanen tutkimuksen mukaan vuosina 1993 – 1995 on tapahtunut ”kaksoiskäännö”, käänne käännteessä, joka on selitetty seuraavasti:

Valtiovetoinen julkisten kulttuurimenojen kasvu huipentuu vuoteen 1992, jolloin julkiset kulttuurimenot olivat korkeimmillaan ja nousivat (laajan kulttuurimäärittelmän mukaisesti) bruttokansantuotteeseen suhteutettuna yli kahteen prosenttiin. Käänne tapahtuu vuonna 1993, jolloin valtion omat taide- ja kulttuurimenot kääntyvät laskuun. Teattereiden ja orkestereiden uusi valtiosuusjärjestelmä nosti vielä valtiolta kunnille meneviä siirtomenoja mutta kuntien menot supistuvat, kun kunnat laskevat omia rahoitusosuuksiaan. Seuraavana vuonna sekä valtio että kunnat laskevat osuuksiaan. Uusi suunnan muutos, ”käänne käännteessä”, tapahtuu 1995. Tällöin kunnat joutuvat tilanteeseen, jossa niiden on alettava lisätä omia kulttuurimenojaan korvatakseen valtiosuusosuuksien laskua. Vuosien 1991 – 1993 taloudellinen lama pani tämän kaksivaiheisen prosessin käyntiin, kun valtio alkoi järjestelmällisesti leikata kunnallisille laitosjärjestelmille suunnattuja siirtomenojaan saadakseen oman velkaantuneen taloutensa kuntoon. (Heiskanen 2001, 43 – 44.)

Merkittävin negatiivinen kaksoiskäänteiden vaikutus ja julkisen rahoituksen muutos on Heiskanen mukaan ollut ei-yliopistollisissa maakuntakeskuksissa ja seutukunnissa. Muutos on koettu erityisen voimakkaana Pohjois- ja Itä-Suomessa. Heiskanen tutkimuksesta tulee ilmi, että VOS-järjestelmä useissa tapauksissa pitää laitoksia hengissä. Silti se ei takaa sellaisia elinolosuhteita joissa toimintaa voitaisiin kehittää niin, että pitemmällä aikavälillä ongelmia pystyttäisiin saattamaan kuntoon. (Heiskanen 2001, 61 – 62.)

Oman tarkasteluni näkökulmasta on merkittävää, että Heiskanen tutkimus osoittaa liudan kehittämistarpeita kulttuurilaitosten, osittain hyvin heikon tilan kuntoon saattamiseksi. Heiskanen määrittelee erillisen laitosotoksensa avulla vuosien 1994 - 1997 taloudellisen menestyksen ja taustamuuttujien mukaan 30 laitosta, joiden tietojen mukaan määritellään johtopäätöksinä tutkimuksesta kehitysodotuksia ja kehittämismahdollisuuksia. (Heiskanen 2001, 63 – 92; 93 – 113.)

Oleellinen seikka, jonka Heiskanen tuo esiin tutkimuksensa lopussa, on se että useat eri laitokset tarvitsisivat uudenlaista kehittämistä, nimenomaan rahoituksen, ohjauksen ja ulkoisen ohjauksen (hallitukset, johtokunnat) kehittämisen puitteissa. Tärkein kuitenkin olisi keskustelun avaaminen, sillä laajamittaisempi laitosten kehittäminen vaatisi luultavasti vieläkin kohdennetumpaa tutkimus- ja kehittämistyötä (Heiskanen 2001, 113 – 114). Paikallaan polkeva ja perinteisiin jämähtänyt kunnallispolitiikka voi olla yksi pahimpia kehityksen esteitä. Siinä kuitenkin tarvittaisiin vahva asenteellinen muutos, jotta Heiskanen toivoma keskustelu voitaisiin edes avata.

Vielä tätäkin keskeisempi seikka löytyy Heiskanen tutkimuksen loppusanoista, joissa mainitaan ”instituutioanalyysin ja instituutioiden kehittämistyön eettinen *perusprinsiippi*”, joka on se että taide- ja kulttuurielämän toimijoiden tulisi haasteellisemmin ja rohkeammin käydä pohtimaan itsereflektion keinoin omaa kulttuurista ja yhteiskunnallista asemaansa.

Heiskanen vetoaa siihen, että länsimaisissa yhteiskunnissa vaikuttaisi olevan käynnissä tiedollisen institutionalisoitumisen riemuvoitto, osin tietoyhteiskunta-kehityksen johdosta. Tosin tämä voi nyt vuonna 2007 olla jo vieläkin pidemmällä. Heiskanen mielestä pitäisi luopua ajattelusta jossa taiteella on autonominen asema, ja samalla pohtia julkisen rahoituksen oikeutuksia, sillä kansainvälinen valtavirta-kehitys on täysin vastakkainen. Heiskanen mainitsee, että maastamme löytyy kyllä itsekriittisesti suhtautuvaa kykyä, mutta silti on olemassa joitakin ”normatiivisen institutionalisoitumisen” vääristymiä. (Heiskanen 2001, 115.)

On mielenkiintoista pohtia, onko suomalaisen kulttuuripoliittisen päätöksenteon piirissä asenteita, joiden takia institutionaalinen kehitys ei välttämättä edisty? Toinen pohdinnan arvoinen kysymys on se, käyvätkö kulttuurialan toimijat ja toiminnasta päättävät elimet riittävän hyvää dialogia keskenään? Tällöin olisi myös ehkä välttämätöntä, että taidelaitosten piirissä olevat kulttuuritoimijat ja laitosten toiminnasta vastuulliset päätöksentekijät ovat tietoisia muutoksista – käynnissä olevista ja myös tapahtuneista – toimintaympäristössä. Kulttuurilaitosten elintilan muutokset ja toimintaympäristön muutokset lienevät kuitenkin kiistattomia.

2.3 Luovat voimavarat, kulttuuriosaaminen ja riskit

Kulttuuritoiminnan muuttuneessa toimintaympäristössä keskeisenä vaikutuksena näkyy yhteiskunnallinen muutos. Tähän muutokseen ovat myös vaikuttaneet taloudelliset muutosprosessit, ehkä keskeisimpänä aiemmin esille tullut 1990-luvun alun taloudellinen lama, ja ”kaksoiskäännö” (Heiskanen 2001, 43 – 44), joka taas vaikutti keskeisesti myös kulttuurilaitosten toimintaan. Vastaavan taloudellisen ilmiön seurauksia on näkyvissä myös siinä, miten laman jälkeen alkoi muodostua uudenlainen verkostoyhteiskunta.

Verkostoituminen ja verkottuminen nähdään merkittävänä edistysaskeleena sille, miten elinkeinoelämän toimintaympäristön muutos ja taloudellinen dematerialisaatio ovat kehittyessään antaneet elintilaa luovuudelle ja uusille innovaatioille, ja ennen kaikkea kulttuuriosaamisen hyödyntämiselle sekä kulttuurisena voimavarana että kilpailutekijänä. (Wilenius 2004, 22 – 51.) Kulttuuripalvelujen tuotteistaminen ja kaupallisuus on saanut alkunsa 1980-luvulla, jonka seurauksena keskustelua vauhditti myöhemmin 1990-luvun alun lama. Laman jälkiseurauksina on myös alettu pohtia yhteiskunnan roolia kulttuuripalveluiden tuottajana. (Wilenius 2004, 57.) Keskeisin kysymys tässä pohdinnassa lienee se, pitääkö yhteiskunnan tukea taloudellisesti kaikkea kulttuuritoimintaa?

Keskeisiä esille tulleita asioita kulttuuripalveluiden tuottamisessa ja niiden taloudellisessa toteutuksessa ovat julkisen ja yksityisen sektorin erot. Seuraava taulukko 1 havainnollistaa julkisen ja yksityisen sektorin eroja yleisellä tasolla. Taulukko on tulkinnallinen analyysini eri lähdemateriaaleissa esille tulleiden tietojen pohjalta.

Taulukko 1:

Esimerkki kahden toimintamallin eroista yleisellä tasolla

JULKINEN SEKTORI	YKSITYINEN SEKTORI
Hallinnollinen	Dynaaminen
Porrastettu	Verkottunut
Konventionaalinen	Konvertiivinen
Kiinteä	Liikkuva
Palvelu	Tuote
Vaiheistettu	Prosessoitava

Markku Wilenius (2004) käsittelee teoksessaan *Luovaan talouteen* uudenlaista kulttuuriosaamista, joka määrittelee kulttuuristen vahvuuksien käyttöä muussa kuin kulttuurityössä. Keskeisiä käsitteitä kulttuuriosaamisessa ovat *sisältötuotanto*, *kulttuuriteollisuus* ja *kulttuuritoiminnan tuotteistaminen*. Wilenius määrittelee kulttuuriosaamisen jaoteltuna kolmeen eri ulottuvuuteen: *kykyyn kehittää kulttuuriseen pääomaan liittyviä tuotteita tuotteistamisen prosessina*; samoin kulttuuriosaaminen

tarkoittaa *kulttuurista lukutaitoa* (jonka englanninkielisenä vastineena on ”*cultural competence*”); ja kolmanneksi kulttuuriosaaminen tarkoittaa *kykyä synnyttää sellainen organisaatiokulttuuri, jonka puitteissa luovat ja innovatiiviset ratkaisut voivat nousta esiin.* (Wilenius 2004, 59.)

Kulttuuriosaamisen lähtökohdat voivat Wileniuksen mukaan liittyä joko kulttuuripalveluihin, tai joihinkin kulttuurista lisäarvoa tuoviin toimintoihin, esimerkiksi yritysmaailman piirissä. Laajimmiltaan lähtökohtana voi olla koko kulttuurisen kentän toimintakulttuurista ajattelua, toimintatapoja ja vuorovaikutusta ohjaavana merkitysjärjestelmänä. Wileniuksen mukaan kulttuuriosaaminen ja sen vaikutukset ovat tulleet näkyviksi myös suomalaisessa kulttuuripolitiikassa. Wilenius esittää näkemyksessään sen, kuinka suurten kertomusten kautta, myös politiikan sisältö ja linjat ovat muuttuneet ja laajentuneet 1990-luvun alusta alkaen. Laajentumisen seurauksena kulttuuriosaamisen pääpainopistealueiksi kehityksessä ovat muodostuneet esimerkiksi koulutus ja sen ylläpitäminen korkeana, sekä kansainvälistymisen haasteet. (Wilenius 2004, 57 – 61.)

Tämän luvun tarkastelun kannalta kulttuuriosaaminen ja uudenlaiset luovat voimavarat ovat keskeisiä käsitteitä sille, miten kulttuuritoiminnan osa-alueilla toimintaympäristön muutos on tuonut vaihtoehtoja kulttuuripalveluiden tuottamiselle. Tämä kehityksen toteutuminen ja käynnissä olevien muutosten havainnoiminen saattaisi kulttuurialalla olla asenteellisesti erittäin tärkeää, sillä sen avulla voisi tarvittaessa ennustaa tulevaa kehitystä, ja jopa varautua uusiin muutoksiin.

Yksi tällainen esimerkki voisi olla se, että on huomattu kulttuurialan koulutuspaikkojen suuren määrän ongelmallisuus. Wileniuksen teoksessa mainittavasta ”luovien alojen esiinmarssista” (Wilenius 2004, 93 – 108) on tullut voimakas kiihdytys siihen todellisuuteen, jossa ala kehittyy huimaa vauhtia. Lähteessä painotutaan ennen kaikkea media- ja sisältötuotannon osa-alueisiin. Edellä mainitun alakehityksen seurauksena koulutuspaikkojen määrä on kasvanut, mutta tarvittavan työvoiman määrä ei (Wilenius 2004, 107 – 108). Seuraukset voivat johtua hyvinkin siitä, että yhteiskunnallinen kehitys ei pysy samassa vauhdissa alakohtaisen kehityksen kanssa? Kulttuuriosaamisen, luovien voimavarojen käytön ja näiden kehityksen kannalta ei vastaava kehitys kuitenkaan liene suotavaa tai edistyksettä? Luovien alojen esiinmarssi nostaa esille kysymyksen siitä, tuleeko taloudesta kulttuurille täysin oma ohjausjärjestelmä? Kulttuuristen voimavarojen tuomat välilliset vaikutukset taloudelliseen kehitykseen ovat määrittäneet kulttuurin tekemistä uudelleen.

Tuotteistaminen ja kulttuurin ja talouden välinen alue on nähty jo aiemmin haasteena, jossa on paljon sudenkuoppia. Claes Andersson (2000) kirjoittaa aiheesta Forum Artis ry:n 50-vuotisjuhlakirjassa *Kulttuuri on oma tasavaltansa*. Andersson viittaa manifestinomaisessa kirjoituksessaan *Kymmenen kärpistä kulttuurisoppaan* siihen, kuinka kulttuuristakin on jo tullut brandy tai tuote, joka tuo kaupallista lisäarvoa ja välillisiä vaikutuksia. Andersson huomioi hyvällä tavalla kärkevästi sitä, että kulttuurin perimmäinen tarkoitus ei saisi unohtua pelkästään markkinallisilla arvoilla pelaamiseksi. ”*Välilliset vaikutukset ovat tärkeitä. Mutta ne eivät voi olla tärkein perustelu kulttuurin tukemiseksi. Tärkeimmät ovat tietenkin kulttuurin ja taitei-*

den omat vaikutukset ja ominaisuudet, niiden kyky edistää uutta luovaa ajattelua ja toimintaa, niiden kyky auttaa meitä ymmärtämään paremmin itseämme ja omaa elämäämme sekä eläytymään muiden ihmisten elinehtoihin ja ongelmiin. Kulttuuri ja taide ovat keskeisiä tekijöitä aktiivisen ja dynaamisen kansalaisyhteiskunnan moottoreina. Yhteiset arvomme, yhteenkuuluvuutemme ja yhteistyö muutosten aikaansaamiseksi tarvitsevat kulttuurin ja taiteiden panosta.” (Andersson 2000, 21.)

Wileniuksen arviot entistä luovempaan talouteen tähtäävästä kehityksestä korostavatkin taloudellisen ajattelun kehittymistä ja sen haasteita kahdella eri sektorilla: sekä talouselämässä että kulttuurisektorilla (Wilenius 2004, 215 – 221). Haasteina talouselämän saralla Wilenius näkee sen, että kulttuuriosaamisen kautta voi syntyä liian ”pehmeitä” innovaatioita (mts. 218 – 219), jotka taas eivät välttämättä vastaa riittävän hyvin talouselämän tuloksellisuutta tai kovia arvoja. Wilenius kuitenkin kiinnittää huomiota keskeiseen seikkaan: innovatiivisuus ja luovuus kasvavat vain positiivisessa ilmapiirissä, joka myös antaa mahdollisuuden laaja-alaiseen ja moniarvoiseen ajatteluun ja jolla on merkitystä osana luovaa prosessia (mts. 219).

Wileniuksen arvioiden mukaan myös kulttuuritoiminnan tuottajien keskuudessa ei puolestaan osata käyttää tai haluta käyttää riittävästi yritysmaailman ja liiketalouden osaamista (mts. 219 – 220). Yhtenä keskeisenä huomiona esitetään se, että kulttuuritoiminnassa voi olla vaikeata saada aikaan tuote jota myydään ja markkinoidaan. Tämä on ymmärrettävää, sillä kulttuurin ja taiteen välttämättömyyden kannalta on tärkeää, ettei erilaisten markkinaideologioiden kustannuksella saada ihmisiä olemaan hankkiutumatta kulttuuripalvelujen pariin. Aikaisemmin mainituksa Anderssonin kirjoituksessa viitataan siihen, että koveneva uusliberalistinen talousoppi, joka suosii kovia taloudellisia arvoja ja voiton maksimointia, saattaa tuottaa kielteisiä seurauksia.

Tämä saattaa näkyä ennen kaikkea ihmisten osallistumisessa kulttuuriseen toimintaan: ”*Vaiuttaa siltä, ettemme ole täysin ymmärtäneet mitä haittoja ja riskejä tähän liittyy tulevaisuutta ajatellen, kun nuoret ihmiset saavat yhä vähemmän tietoa ja opetusta siitä, miten rakennetaan hyvät ja pysyvät ihmissuhteet, miten tasapainotetaan elämän eri valinnat keskenään niin, etteivät elämän arvokkaimmat asiat, hyvät ihmissuhteet, ystävyys, itsekunnioitus, aktiivinen osallistuminen kansalaisyhteiskuntaan jää toissijaisiksi tehokkuuden ja menestymisen oravanpyörässä.” (Andersson 2000, 23.)*

Wilenius määrittelee edelleen lisää kulttuurisektorin vajavaista liiketoimintaosaamisen käyttöä (Wilenius 2004, 219), ja arvioi että kulttuuritoimijoiden keskuudessa toimintaympäristön muutos näkyy ilmeisenä. On hyvin mahdollista, että kulttuurialalla liiketoiminta-ajattelun vierastaminen on erittäin ymmärrettävää kovenevassa kilpailutilanteessa jossa julkisen tuen määrä on pysyvä tai pienenevä. Toimijoiden keskuudessa luultavasti tiedostetaan myös kovenevan talouden aiheuttamat ilmiöt, jota edellinen lainaus Anderssonin kirjoituksesta kuvastaa. Tällaiset ilmiöt vaikuttavat mitä luultavimmin yleisökäyttäytymiseen niin, että kulttuuripalveluiden piiriin ei hakeuduta yhtä aktiivisesti kuin ennen. Ilmiön uhkakuvana voi olla se, että joitakin toimintoja voidaan purkaa kannattamattomina. Vastaavanlainen tehokkuusajattelu voi sotia taas kulttuurin hyvinvoinnin tuottamisen ideaa vastaan. Tämä voi olla kulttuurialan tuotteistamisen negatiivinen lisäarvo.

Wilenius korostaakin, että liiketaloudellisten taitojen räikeä käyttö kulttuuri-sektorilla voi karkottaa kaikkein uskollisimpia asiakkaita: ”*Kulttuurielämän uhkakuvana nähdään helposti pelisääntöjen yksiviivainen kopiointi, joka johtaa bisnesosaamisen vulgaariin käyttöön ja karkottaa potentiaaliset ja hyvinkin sensitiiviset asiakkaat. Yritysmaailman pelisääntöjen soveltaminen kulttuurialalle edellyttää taitoja, joiden hankkimiseksi voisi ajatella sekä täydennyskoulutusta että parempaa vuorovaikutusta yritystoimijoiden kanssa.*” (Wilenius 2004, 219.)

Esitetty määritelmä koulutuksen lisäämisestä toiminnan kehittämiseksi ei välttämättä vielä takaa onnistumisia. Yksi alkuaskel voisi olla positiivisen asenteen löytäminen talouselämän ja kulttuurikentän välisen toiminnan ja vuorovaikutuksen kehittämiseen. Erityisesti vuorovaikutus tuntuu olevan myös Wileniuksen kriittisen arvioinnin kohteena koskien luovien voimavarojen käytön kehitystä (mts. 220 – 221). Toisaalta liiketaloudellinen ajattelu ja yritysmaailma voisivat oppia myös jotain uutta esimerkiksi taiteellisesta prosessista. Kulttuuritoimijoiden keskuuteen on vaikea kuvitella esimerkiksi taloudelliseen tehokkuuteen perustuvia toimintoja. Se sotisi sitä periaatetta vastaan jossa tehty taide on arvokasta sinänsä, eikä sen tarkoitus ole perustua markkina-arvoihin. Tiheä muutospaine ja talouden ohjauspyrkimykset saattavat myös aiheuttaa epävarmuutta ja liiallista hätiköintiä taiteen kentän toimintojen kehittämisessä. Lopputuloksena saattaisi olla vain epähieno kulttuurituote.

2.4 Kulttuuriyrittäjyyden ja kulttuurialan yritys yhteistyö

Edellisessä kappaleessa esille tulleen ongelman käsittelyssä voisi auttaa pohdinta, auttaisiko asenteiden kehittymisessä kokonaan uudenlaisen yrityskulttuurin rakentuminen? Saattaisiko sellainen kulttuuritoiminnan muoto auttaa uudenlaisten asenteiden omaksumista kulttuuritoimijoiden ja talouselämän välisellä alueella? Tarkastelen seuraavaksi kulttuuriyrittäjyyttä ja kulttuurialan yritys yhteistyötä lähdeaineiston perusteella.

Marja-Liisa Niinikosken ja Kaisa Sibeliuksen toimittamassa teoksessa Kulttuuri-business (2003) Justin O’Connor määrittelee luovan toimialan sektorina. O’Connorilla on esimerkkitapauksenaan Manchesterin alueen kulttuuriyrityksiä tarkasteleva tutkimus. O’Connor määrittelee luovan toimialan – *luovan sektorin* tai *kulttuuriteollisuussektorin* – toimintoja, jotka käsittelevät enimmäkseen symbolisia tuotteita - ”*tuotteita, joiden keskeinen taloudellinen arvo perustuu kulttuuriarvoon.*” (O’Connor 2003, 22 – 23.) O’Connorin mukaan nykyaikaisessa kulttuuri-tuotannossa mukana olevat joutuvat yhä enemmän liikkumaan julkisen ja yksityisen sektorin välillä. Yhtenä klassisena esimerkkinä voisi käyttää tapahtumatuotantoa, joka voi olla toteutettu muodoltaan yritysvetoisesti. Tuotannot voivat käyttää yksityisen sektorin palveluita, ne voivat hakea julkisen tuen avustuksia, ne voivat tehdä yhteistyötä yksityisen ja julkisen sektorin välillä, käyttää julkisin verovaroin ylläpidettäviä puitteita tuotantoihin ja pyrkiä tuottamaan toiminnallaan kannattavuutta ja jatkuvuutta. Lisäksi yritykset voivat pyrkiä saavuttamaan julkista ja yksityistä sektoria hyödyttävää kulttuurista lisäarvoa. Tämä edellyttää elintärkeällä tavalla sujuvaa liikkuvuutta toimintaympäristön erilaisissa verkostoissa ja projekteissa (O’Connor 2003, 23), jotka muuttuvat ja sopeutuvat jatkuvasti toimintaympäristön tapahtumiin ja muutoksiin reagoimalla. Kulttuuriyritysten toimintaympäristöt ovat

siis toiminnaltaan joustavia. Usein kulttuuriyritys toimii yksityisellä sektorilla, mikä luo sille parempia edellytyksiä toiminnan liikkuvuuden ja dynaamisuuden suhteen. Taulukossa 2 olen eritellyt hahmottamisen avuksi toimialakohtaisia eroja julkisen ja yksityisen sektorin välillä.

Taulukko 2:

Tulkinnallinen esimerkki toimintamallien eroista sektori- ja organisaatiotasolla

JULKINEN SEKTORI	YKSITYINEN SEKTORI
Kunnalliset kulttuuripalvelut	Kulttuuripalveluita tuottavat yritykset
Hallinnollisuus	Liikkuvuus
Hallinnolliset rajat	Hallinnollinen joustavuus
Hallinnollinen verkostoituminen	Toimialakohtainen verkostoituminen
Kaavamaisuus	Dynaamisuus
Laaja organisaatio	Kiinteä organisaatio
Useita hallinnon portaita	Esteetön hallinto
Työntekijäkohtaiset tehtävät	Monialaiset tehtävät
Kiinteä palvelu	Erilaiset projektit
Työn tarkka ja hallinnollinen vaiheistus	Työn prosessiluonne

Kulttuuriyritysten toiminnan tukena voivat olla useat erilaiset verkostot yksityisen ja julkisen sektorin välimaastossa, sekä suoraan niiden alueilla. Näin myös toimintaympäristön laaja-alaisuus, toimintamalli, toimintamuoto ja kulttuuritoiminnan tuottamisen osa-alueet vaikuttavat keskeisesti myös toiminnan sujuvuuteen. Julkisen ja yksityisen sektorin toiminnan välillä olevat eroavaisuudet vaikuttavat myös yksittäisen henkilön työskentelyyn ja ammattikuvaan erilaisissa kulttuuriorganisaatioissa.

Taulukko 3 hahmottelee henkilötason eroavaisuuksia julkisen ja yksityisen sektorin välillä, jotka saattavat vaikuttavat työn luonteeseen.

Taulukko 3:

Tulkinnallinen esimerkki toimintamallien eroista henkilö- ja yksilötasolla

JULKINEN SEKTORI	YKSITYINEN SEKTORI
Kulttuurityöntekijä	Kulttuuritoimija
Virkamiesten välinen verkostoituminen	Toimijoiden välinen verkostoituminen
Hallinnollisesti rajattu liikkuvuus	Hallinnon monialaisuus
Työntekijöiden sektoriosaaminen	Työntekijöiden moniosaaminen
Yksiammatillisuus	Moniammatillisuus
Tehtävien ylläpitäminen	Tehtävien prosessikehittäminen
Organisaation sisäisten toimintojen yhteistyö	Eri tuottajayhteisöjen yhteistyö

Luovuus ja innovaatiotoiminta ovat termeinä nousseet esille ehkä eniten kulttuuriarvoilla kilpailukykyään tehostavan yritysmaailman kautta. Samalla ovat yleistyneet ne yritykset, joiden toimintaympäristö on kokonaan luovien toimialojen piirissä. Jari Kaivo-oja määrittelee innovatiivisia ja luovien toimialojen toimintaympäristöjä (Kaivo-oja 2003, 37 – 41), niiden muodostumista ja niiden vaatimuksia. Tekijä joka on luettava kulttuuriyritysten eduksi, on se että niiden esteenä eivät ole tiukat hallinnolliset rajat (ks. taulukot 2 ja 3). Tällaisia rajoja on puolestaan kunnallisilla toimialoilla. Kaivo-ojan mukaan tiukka hallinnollisuus on esteenä innovatiivisen toimintaympäristön syntymiselle (Kaivo-oja 2003, 37 – 38).

Tämä tarkoittaa myös sitä, että julkisen sektorin kulttuuripalveluiden tuottajat eivät pysty sujuvaan ja joustavaan toimintaan ja liikkuvuuteen toimintaympäristössä. Se ei silti saisi olla palveluiden kehittymisen, saatavuuden ja kulttuurisen laadun esteenä. Voi olla, että voimakas jämähtäminen tiukkaan hallintoon ja rutinoituneisiin toimintatapoihin synnyttää asenneilmaston, joka ei reagoi tai havainnoi muutoksia toimintaympäristöstä. Tuottajatahot eivät näin pysty uusiutumaan sen tärkeintä tehtävää – kulttuuripalveluiden ja tuottajien laadukasta toteuttamista - varten.

Vahvassa hallinnossa on kuitenkin myös hyviä puolia. Ne liittyvät verkottumiseen ja verkostojen tuntemiseen. Kaivo-oja määrittelee, että liian lineaarinen prosessi verkostojen luomisessa on innovaatiotoiminnan kehittämisen tavanomainen virhe (mts. 37 – 38). Kaivo-ojan mukaan verkostojen syntymiseen voi kulua vuosia tai jopa vuosikymmeniä (mts. 38 – 39), ja niiden syntymiseen vaikuttavat yhteiskunnallisesti kunkin alueen erilaiset tuottaja- ja yritysytteisöt, ja myös sivistyspalveluiden ja koulutuksen verkostot. Tällaiset ominaisuudet ovat yleensä vahvoja ominaisuuksia julkisen sektorin kulttuuripalveluiden tuottajille.

Niinikosken ja Sibeliuksen toimittamassa teoksessa mainitaan myös toimialan syntymiseen vaikuttavia tekijöitä, joissa julkisen sektorin toimialakohtainen tuntemus on suureksi eduksi. Justin O'Connor kuvailee yhden esimerkin kautta (Manchester Institute for Popular Culture, Manchester Metropolitan University: Tutkimus Manchesterin kulttuuriyrityksistä.), kuinka Manchesterissa kulttuuriyritysten määrä on kasvanut 1980-luvulta, ja kasvu on sitä suurempaa, mitä enemmän on kyse nuorista ikäryhmistä. (O'Connor 2003, 24 – 25.) O'Connorin mukaan keskeisiä tekijöitä ovat toimialakohtainen tuntemus, paikalliset ja alueelliset yhteydet, sekä yhteydet julkiseen sektoriin. Interventiot julkisen sektorin ja yrityskehittämisen toimialan kanssa tulisi kehittää välittäjän roolin omaavien toimijoiden varaan (mts. 25).

Varsinkin yritystoiminnan suunnittelussa pitäisi ottaa huomioon O'Connorin artikkelista esille tulleita vahvuuksia ja niiden käyttöä. Heini Noronen kuvailee kulttuuriyritysten toiminnan suunnittelua (Noronen 2003, 62 – 72) siten, että luovan toimialan arvoketjua voi verrata mihin tahansa muuhun taloudellisen toiminnan arvoketjuun, mutta dynamiikan ja lainalaisuuksien tunteminen arvoketjussa on erittäin tärkeää. Noronen määrittää keskeisiksi huomiot, että alalle liittyy tekijänoikeuskysymyksiä ja se että useat eri yritykset voivat olla olemassa mutta toiminnan kehittyminen olla käynnissä eri vaiheissa. Yrityksiä voi olla paljon, mutta osa voi olla vielä ideatasolla ja osalla voi olla jo erittäin suurta tuotantoa.

Oleelliseksi asiaksi Noronen nostaa yrityksen toiminnan suunnittelussa strategian, ja yrityksen tavoitteiden perusteella laajojen toiminta- ja kehityssuunnitelmien tekemisen (Noronen 2003, 67 – 70). Kehityssuunnittelu ja alakohtaisen reagoimisen merkitys voi olla kullannarvoisen tärkeää myös julkisen sektorin toiminnassa. Tällöin julkinen sektori voi pyrkiä valvomaan ja toteuttamaan laadukkaiden kulttuuripalvelujen vuoropuhelua ja kehitysyhteistyötä.

Kulttuuritoimijoiden ja yritysten välinen yhteistyö ei suinkaan ole vierasta Suomessa. Tämä koskee kattavasti taidelaitoksia, taiteilijaryhmiä ja muita erilaisia tuottajayhteisöjä. Tiedot käyvät ilmi Kulttuurin sponsorointiin ja yritysyritysyhteistyöhön painottuvasta Pekka Oeschin (2002) tutkimuksesta. Tutkimuksen selosteista, joissa kerrotaan yritysyritysyhteistyön kokemuksista (Oesch 2002, 51 – 56), tulee esille, että tutkimukseen vastanneista 156 kulttuuritoimijasta 74:llä oli ollut yritysyritysyhteistyötä, josta vain 18 prosentilla oli ollut pelkkää sponsorointia, sponsorointia ja partneritai markkinointiyhteistyötä oli ollut 33 prosentilla vastanneista (mts. 51).

Merkittävää kokemuksissa oli ollut se, että yhteistyökumppanin löytäminen liikelämästä oli kulttuuritoimijoiden varassa ollut 80 prosentilla vastaajista, kun taas vain 4 prosentilla vastaajista yhteistyökumppanuuden ehdottaminen oli tullut yrityksen puolelta. Lisäksi 14 prosentilla vastanneista oli ilmoitettu yhteistyön alkaneen molemminpuolisesta aloitteesta (mts. 52).

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kappaleessa 2.3 esitetyt kulttuuriosaaminen ja muu yritysyritysyhteistyö eivät siis ole vielä ainakaan kovin yleisiä. Tämä tilanne on mitä luultavimmin ratkaisevasti muuttunut. Lähes kaikki Oeschin tutkimukseen vastanneet olivat ilmoittaneet, että yhteistyö jatkuu, ja että sille ollaan mahdollisesti etsimässä uusia muotoja (mts. 53). Tutkimuksen perusteella yritysrahoituksen ei nähty vaikuttaneen valtiolta, lääneiltä ja kunnilta saatuihin avustuksiin (mts. 53), mikä on positiivinen tieto.

Silti tutkimuksen vastauksista oli noussut erittäin voimakkaana esiin yleinen huoli yritysrahoituksen kasvun myötä mahdollisesti tapahtuvasta julkisen rahoituksen vähenemisestä, tai jopa katoamisesta. Huoli on aiheellinen senkin takia, että Oeschin tutkimukseen vastanneiden kulttuuritoimijoiden mukaan yritykset eivät ole kiinnostuneita taiteen ja kulttuurin perustoimintojen rahoittamisesta, eivätkä myöskään taiteen marginaalialueista. Kulttuuritoimijat olivat painottaneet, että tasa-arvoinen taiteen ja kulttuuri-identiteetin kehitys on mahdollista vain yhteiskunnan tukemana. (Oesch 2002, 56.)

Muutostyössä joka perustuu asenteiden muuttumiseen ja sopeutumiseen kulttuuri-alan muutosalttiiseen toimintaympäristöön, keskeistä lienee juuri rakentavien yhteistyömuotojen etsiminen julkisen ja yksityisen sektorin väliltä. Lisäksi kulttuurille suotuisan asenneilmaston synnyttämisessä voi olla merkittävän tärkeää muutosten hyväksyminen, mutta muutokseen sopeutumista ei saisi tehdä laadukkaiden kulttuuripalveluiden heikkenemisen kustannuksella.

3 KULTTUURITOIMINNAN MUUTOKSEN KRITIIKKIÄ

3.1 Taiteen ja kulttuurin välttämättömyydestä

Kulttuurin toimintaympäristön alueella vallitsevan asenneilmaston hahmottamiseksi on tärkeää ymmärtää, että taiteen ja kulttuurin merkitys on huomattava, esimerkiksi osana hyvinvoinnin toteutumista. Konkreettinen esimerkki tästä on näyttelijä Jussi Lehtosen, kuluvan vuoden aikana laitoksiin viety monologiesitys; esitys on ollut suunnattuna vanhainkoteihin, vankiloihin, sairaaloihin. Esitys kantaa pelkällä sanan voimalla, ilman varsinaista esityskalustoa. Lehtosen työstä on kirjoittanut Hannele Jäämeri (2007) artikkelissaan *Rakkauden narrina*. Esitys on ollut Lehtosen apurahoitteinen projekti, jossa näyttelijä on mennyt sinne minne on milloinkin pyydetty. Esityksen myöhempää hankkeistamista kuvataan artikkelissa seuraavasti: ”*Esitys kuuluu Suomen Mielenterveysseuran Terveyttä kulttuurista projektiin, jossa taide-elämyksiä tarjotaan ihmisille, jotka joutuvat elämään laitoksissa. Taustalla on ajatus taiteen elämänhalua ja terveyttäkin parantavasta vaikutuksesta.*” (Jäämeri 2007, 32 – 39.)

Taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallinen merkitys ei välttämättä ole nähtävissä samanlaisena kuin aikaisemmassa luvussa 2 käsitellyssä kulttuurialan yrittäjyydessä, markkinoiden sekä markkinoilla tapahtuvan kilpailuun sopeutumisen takia. Näin kysymyksessä ei ole välttämättä täysin taiteellisiin ratkaisuihin liittyvä kulttuuri-toiminta. Kulttuuriyrittäjyyden toimintaa saattavat määrittää sisällöllisten seikkojen ohella monet muut, lähinnä toiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen ja markkinatoiminnan kilpailukykyyn liittyvät, yritys- tai toimintakohtaiset olosuhteet.

Syvästi taiteellisen työn ja kulttuuritoiminnan tekemiseen vaadittavat edellytykset ovat toisaalta vahvasti sidoksissa kulloisenkin kulttuurituotannon toimivuuteen. Silti taiteen ja kulttuurin merkitystä ei kannata aliarvioida, sillä taide voi olla täydentävä hyvinvoinnin tuottaja (Wilenius 2004, 68 – 70), esimerkiksi hyvinvointipalveluiden rinnalla elämyksiä ja kokemuksia tarjoavana omana palvelunaan.

Taiteen välttämättömyyden ja tarpeellisuuden määritelmä on hankala, sillä se vetoaa yksilön subjektiiviseen kokemukseen. Silti sen tarpeellisuutta voidaan pohtia hyvinkin laajasti. Jaana Venkula (2003) määrittelee taiteen omaksumista ja taiteen luonnetta teoksessaan *Taiteen välttämättömyydestä*. Taiteen välttämättömyyden määrittelyyn ja sen hankaluuteen liittyen Venkula kuvailee teoksensa johdannossa, kuinka hän itse maallikon taidoilla pyrkii määrittelemään taiteen olemusta: ”*En yritä kytkeä ajatteluani oppineeseen asiantuntijakaapuun, vaan kuvaan sen siten kuin se itselleni on muotoutunut.*” (Venkula 2003, 10 -11.) Taiteen ja kulttuurin kokemus on yksilöllinen jolloin on tärkeää, että kulttuurialan diversiteettiä vaalittaisiin hyvin. Kulttuurisen ja taiteellisen toiminnan välttämättömyys on keskeisessä asemassa, kun määritellään ja pohditaan yhteiskunnassa vallitsevia asenteita kulttuuritoimintaa kohtaan.

Onko taide-elämys sama kuin kulttuurinen tuote? Ja kuinka pitkälle taide-elämyksiä ja kulttuuritoimintaa voidaan tuotteistaa? Taide-elämys ja kulttuurinen tuotteistaminen voivat tulla toisiaan vastaan, mutta ne eivät voi korvata toisiaan. Venkula määrittelee taidetta yhteiskunnassa siten, että se vahvistaa yksilöä yhteiskunnan osana, ja näin osaltaan toteuttaa myös hyvinvoinnin ideaa:

” Taiteen tulee aina olla tavalla tai toisella erikoislaatuista. Sen harjoittaminen ja siihen eläytyminen vaatii ja vahvistaa erilaisten ilmiöiden yksilöllistä tulkintakykyä. Taide auttaa näkemään maailmaa erilaisin tavoin.” (mts. 55.)

Kun pohditaan kulttuurialan muutoksista johtuvia asenteita, yksilön kokemus taiteen ja kulttuuripalvelujen saatavuudesta ovat ratkaisevassa asemassa. Venkula määrittelee teoksessaan tietynlaista kulttuuripalvelujen tuottamisen vääristymää, joka kyseenalaistaa käsityksen kulttuuriarvojen riittävästä toteutumisesta: ” *Yhteiskunta, joka sanoo suosivansa suvaitsevaisuutta, tasa-arvoa, ja demokratiaa, mutta samaan aikaan vähentää taide-opetusta eikä huolehdi taiteilijoiden toiminta-edellytyksistä, heikentää kansalaistensa erilaisuuden ymmärtämisen valmiuksia.*” (mts. 56.) Silti esimerkiksi suvaitsevaisuus, eriarvoisuus ja moniarvoisuus ovat keskeisiä elementtejä kulttuurisen lukutaidon (” *cultural competence*”) opettelussa ja hallitsemisessa, sekä kulttuuriosaamisen hyödyntämisessä (Wilenius 2004, 57 – 60).

Luultavasti juuri asenteilla on vaikutusta siihen, että kulttuuriarvojen toteutuminen kokee edellä määritellyn vääristymän. Samanaikaisesti kulttuuritoiminnan muutoksessa kulttuurista moniarvoisuutta pidetään voimavarana ja jopa kilpailutekijänä (Wilenius 2004, 71 – 76). Onko siis kulttuurin toimintaympäristö tasa-arvoinen tai riittävän tasa-arvoinen, sekä eri kulttuuritoimijoille että kulttuurin kuluttajille? Tässä luvussa tarkoitukseni on pohtia ilmiöitä, jotka polveutuvat kulttuurisektorin toimintaympäristön muutoksesta. Käsittelyssä paneudun ilmiöihin, joiden ongelmallisuuden taustalla saattavat olla asenteet.

3.2 Taiteilijan asema tutkimustietojen perusteella

Nykyajan yksi yleinen ilmiö kulttuurisektorilla on taiteilijoiden huonontunut asema. Taiteilijan aseman rinnastaminen kulttuuritoiminnan toimintaympäristön muutoksiin on oleellista, koska taiteilijat ovat luovan kulttuurituotannon kovaa ydintä. Taiteilijan aseman pitkäaikaisesta muutoksesta kertoo myös se, että taiteilijan määrittely voi olla maallikkokielellä entistä vaikeampaa. Tästä määritelmästä kertoo kuvaavasti Robert Arpon (2004) toimittamassa Taiteen keskustustoimikunnan julkaisussa Sari Karttunen (Karttunen 2004, 15 – 36). Karttunen mukaan taiteilijan ammattiaseman määrittelyä vaikeuttavat ammattikuvan muuttuminen pitkällä aikavälillä, koulutuksen yleistyminen, ammatillisen järjestöjäsenyyden muuttuminen, ammatillisuuden monimuotoisuus, ja myös se, että ammatin ja työn määrittäminen on melko vaikeaa verrattuna esimerkiksi keskivertopalkansaajaan. (Karttunen 2004, 16 – 17.)

Taiteilijan moniammatillisuuden ja työnkuvan laajentuessa voi olla entistä vaikeampaa määrittellä työn tarpeellisuutta, mikäli tietoa siitä ei ole kuin kulttuuritoimijoiden saatavilla. Tällä voi olla vaikutuksia kahteen negatiiviseen tekijään: taiteilijat eivät välttämättä saa näkyvyyttä eivätkä tätä kautta myöskään hyväksyntää työlleen laajemmin; toisaalta taiteilijat eivät välttämättä pääse toteuttamaan omaa ammattiaan, koska heitä on kasvavissa määrin miltei liikaa sekä julkisen että yksityisen sektorin kulttuurituotannon tarpeisiin.

Taiteilijoiden suuri määrä voisi kuitenkin luoda edellytykset laajalle ja mosaiikkimaiselle kulttuuritoimijoiden kentälle (Wilenius 2004, 12), jolla myös on edellytykset kansainväliseen toimintaan. Tällainen kenttä saattaisi kehittää rohkeasti koko sektoria ja toimintaympäristöä. Mutta esimerkiksi marginaalisen taiteen kaupallinen tukeminen ei ehkä toimi, tai se toimii huonosti.

Monet kulttuuritoiminnan muodot voivat olla myös sellaisia, että yritykset eivät halua niitä tukea. Tämä taas aiheuttaa enenevässä määrin rahan tai taloudellisen tuen puutetta taiteen tekemisessä. Moniarvoisuus ja suvaitsevaisuus kulttuuritoimijoiden keskuudessa ja kentällä (Wilenius 2004, 12) eivät toteudu, koska kaikessa taiteessa ei välttämättä nähdä markkina-arvoa.

Suvaitsevaisuuden vastalaidalla voi taas toteutua ammattitaidottomuuden diktatuuri jossa klikkiytyminen sanelee toimintaehtoja: ”*Suomalaisen yhteiskunnan kehityksen kannalta eräs välttämätön edellytys luovuudelle on riittävä monimuotoisuus ja moniarvoisuus, diversiteetti, jota julkisen sektorin tulisi kaikin keinoin edistää. Tarvitsemme riittävän mosaiikkimaisen kulttuuritoimijoiden kentän, jossa esiin pääsevät ne, jotka todella pystyvät todella luomaan uutta kulttuuria ja jotka pystyvät toimimaan myös kansainvälisillä kentillä. Toisessa päässä vaanii ammattitaidottomuuden diktatuuri, jossa keskinkertaisuus, klikkiytyminen, ja keskinäinen kateus sanelevat ratkaisut ja jossa sisäpiiriläiset jakelevat toisilleen etuisuuksia.*” (Wilenius 2004, 12.)

Talouselämän tukema taide voi olla näin liian yksipuolista, mikäli marginaalisempaa taidetta ei haluta kaupallisesti tukea. Taiteilijan asema ei välttämättä kohene pelkillä kulttuuriyrittäjyyteen luottavilla arvioilla. Julkinen tuki kulttuurisektorille on edelleen ratkaisevaa taiteilijoiden aseman kannalta.

Ongelmallisuutta taiteilijoiden huonontuneen aseman ilmiössä voi osittain selittää myös koulutuksen määrän kasvu ja aloituspaikkojen suuri määrä, jota Arpon toimittamassa julkaisussa määrittelee Paula Karhunen (Karhunen 2004, 39 – 68). Karhunen esittää kysymyksen siitä, onko taiteen koulutuspaikkoja Suomessa liikaa (Karhunen 2004, 64 – 65), jolloin yhteiskunnassa ei välttämättä ole työtä suhteessa taiteellisen koulutuksen määrään? Karhusen mukaan ongelmallista on koulutuksen ja työmarkkinoiden välinen suhde (Karhunen 2004, 64). Kulttuuriyrittäjyys voisi ratkaista työllistymistä taiteilijoiden keskuudessa. Karhusen mukaan joillekin taiteenaloille kulttuuriyrittäjyys voisi olla erittäin hyvä työllistymisvaihtoehto, mutta sitä on silti vaikea kuvitella kaikille taiteenaloille. Asiaan saattaa vaikuttaa se, että kokemusta liiketoiminnasta ja yrittäjyydestä ei ole ja toisaalta se, että monien taiteilijoiden työskentelyn rajapinnat kaupallisen ja ei-kaupallisen työskentelyn välillä elävät jatkuvasti.

Selkeä erottelun tekeminen taiteellisessa toiminnassa voi olla vaikeaa, jos pitää määritellä onko taiteilijan työ kaupallista vai ei. Taulukko 4 hahmottaa karkeaa jaottelua kaupallisen ja ei-kaupallisen taiteellisen työskentelyn välillä.

Taulukko 4:

Tulkinnallinen esimerkki kulttuuristen muotojen käytöstä kaupallisessa ja ei-kaupallisessa kulttuurityössä

KAUPALLINEN	EI-KAUPALLINEN
Kulttuuriosaaminen kilpailutekijänä	Kulttuuriosaaminen taiteellisen työn vahvistajana
Työn tuotteistaminen palveluksi tai tuotteeksi	Taiteellisen työn riippumaton valmistaminen
Kulttuurinen yritysysteistyö ja verkostot	Taiteen ammattilaisten välinen verkostoituminen/yhteistyö
Palveluiden tarjoaminen julkiselle hallinnolle	Riippuvuus julkiseen hallintoon ja sen tukimuotoihin
Markkinointi eri jakeluteiden apuvälineenä	Julkinen keskustelu eri jakeluteiden apuvälineenä

Positiivisia vaikutuksia jotka vaikuttaisivat ratkaisevasti myös taitelijoiden työllistymiseen, voitaisiin saada aikaan sekä julkista tukea että kulttuuriyrittäjyyttä suosivalla asenneilmastolla, jossa myönnetään taiteen haavoittuvaisuus ilman julkisen sektorin tukea. Robert Arpo (2004) käsittelee toimittamansa julkaisun *Taiteilija Suomessa* omassa artikkelissaan (Arpo 2004, 131 – 148) luovuuden voimavarojen hyödyllisyyttä, ja toisaalta sitä kuinka verkostoyhteiskuntakehitys voi asettaa myös rasitteita taiteelliselle työlle. Arpon tarkastelussa (Arpo 2004, 137 – 140) korostuvat samanlaiset seikat kuin Karhusen artikkelissa, jossa tuodaan esille, että verkostoyhteiskunta- ja tietoyhteiskuntastrategioiden vertailussa, ja niiden erilaisissa visioissa, ”näkyv voimakkaasti talouden järjestelmän pyrkimys vaikuttaa ohjautavasti taiteen järjestelmään.” (Arpo 2004, 139.)

Arpon mukaan kehitystä on tapahtunut jo esimerkiksi kulttuurituottajapalveluiden lisääntyneessä käytössä kunnallisen kulttuurihallinnon ja tapahtumatuotannon piirissä sekä lisääntyneessä yhteistyössä yritysten kanssa. Kehitys voisi olla hyvää, jos toimintaympäristössä olisi positiivinen asenneilmasto ja jos julkinen tuki ja kulttuuriyrittäjyyden muodot toteuttaisivat kulttuuriarvoja yhdessä. Taiteen ja kulttuurin kentän vastaavanlainen eheytyminen voisi myös suosia taiteilijoiden monipuolista ja laaja-alaista työskentelyä. Se myös voisi osaltaan edistää myöhemmin taiteilijoiden parempaa työllistymistä.

3.3 Tulonmuodostuksesta taiteellisilla aloilla

Kaija Rensujeffin (2003) *Taiteilijan asema*, tutkimusraportti työstä ja tulonmuodostuksesta taiteellisilla aloilla, käsittelee taiteilijoiden työtä ja tulonmuodostusta. Rensujeffin tutkimuksen tavoitteena on ollut ”kartoittaa eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden tulotasoa, tulolähteitä ja asemaa työmarkkinoilla.” (Rensujeff 2003, 9.) Tiivistän tässä kappaleessa joitakin keskeisiä tietoja Rensujeffin tutkimuksesta ja otan kantaa esille tuleviin tietoihin.

Taiteilijoiden työmarkkina-aseman kannalta suurimpana ongelmana on työttömyys, tai piilotyöttömyys, joka nousee esiin taiteilijoiden moniammatillisuuden takia: ”Työttömäksi työnhakijaksi ei välttämättä kannata ilmoittautua, jos työttömyysturvaa ei saa, eikä alan töitä ole tarjolla. Myös työttömyyttä käsittelevien tilastojen ongelmana voi olla edelleenkin se, että taiteilijana työskentelevä ei välttämättä näy tilastoissa taiteilijana moniammattisuutensa vuoksi tai se, että useissa tilastoissa taiteilijat luokitellaan samaan kategoriaan muiden kulttuurityöntekijöiden kanssa.” (Rensujeff 2003, 34.)

Taiteilijoiden työmarkkina-aseman epävakaus on ollut Rensujeffin tutkimuksen tuloksien mukaan yhteydessä työllistymiseen. Tutkimustulokset käsittelevät vuoden 2000 tietoja, ja tuona vuonna freelancereista 34 prosenttia ja vapaista taiteilijoista 28 prosenttia oli ollut työttömänä vuoden mittaan. Työsuhteessa työskentelevistä taiteilijoista taas vain 10 prosenttia, ja yrittäjistä vain 5 prosenttia oli ollut työttömänä. (mts. 37.) Tilanne voi olla muuttunut tultaessa vuoteen 2007, mutta ei luultavasti positiiviseen suuntaan. Esimerkiksi Teatteri- ja mediatyöntekijät (TeMe) ry. järjesti maaliskuussa 2007 laajan mielenosoituksen eduskuntatalon edessä, pääsanomanaan juuri taiteilijoiden sosiaaliturva-aseman parantamisvaatimukset.

Taiteilijoiden työskentelyyn liittyvä hajanaisuus, pätkätöiden yleistyminen ja moniammatillisuus saattavat sekoittaa (ja mahdollisesti sekoittavat) taiteilijakohtaisen työskentelyn fokusta. Tällaisessa tapauksessa voidaan pohtia, toteutuuko ammattimainen laatu riittävän hyvin. Voiko sillä olla yhteys tuotettavien kulttuuripalvelujen laatuun? Tällöin kulttuuriosaaminen ja sen voimavarat eivät välttämättä kohdennu kunnolla.

Ristiriitainen tilanne asettaa luovien voimavarojen käytön ja hyödyntämisen kyseenalaiseksi. Vastaavanlaisilla ilmiöillä voi olla vaikutusta myös taiteellisen työn arvostukseen, mikä vaikuttaa taas vahvasti siihen, minkälainen asenneilmasto taiteellisen työn toimintaympäristössä vallitsee. Taulukko 5 vertailee ja hahmottelee taiteellista työskentelyä, kaupallisen ja ei-kaupallisen toimintaympäristön erojen analysoimiseksi.

Taulukko 5:

Tulkinnallinen esimerkki kulttuuristen muotojen havainnollistamisesta kaupallisessa ja ei-kaupallisessa kulttuurityössä.

KAUPALLINEN	EI-KAUPALLINEN
Sublimoiva	Suoraviivainen
Tuote	Teos
Kulttuurinen yhteistyö	Taiteellinen työskentely
Massakulttuuritoiminta	Marginaalinen kulttuuritoiminta
Palvelun tai tuotteen markkinointi	Palvelun tai teoksen saattaminen yleiseen tietoisuuteen

Rensujeffin tutkimuksessa määritellään moniammatillisuutta ja samalla mainitaan paradoksi, jonka mukaan ”*taiteilijan työtä voidaan arvostaa markkinoilla ja / tai asiantuntijoiden keskuudessa vasta vuosikymmenien kuluttua töiden valmistumisesta taiteellisen työn laadusta riippumatta. Työtehtävien moninaisuus tukee usein työtä taiteilijana, mutta sillä voi olla myös negatiivisia vaikutuksia, sillä rajallisten resurssien vuoksi taiteellinen työ saattaa jäädä kokonaan sivuun.*” (Rensujeff 2003, 38.)

Esille tullut paradoksi on hyvin perinteinen ja tuttu taide- ja kulttuurihistoriasta. Toisaalta vastaava ilmiö johtuu ehkä nykyään enemmän subjektiivisista asenteista ja taidekäsityksistä, mikäli jonkun taiteilijan taiteellisesta työstä ei pidetä. Silti taiteen moninaisuuteen pitäisi pystyä suhtautumaan siten, kuten Wilenius on tuonut jo useasti esille (Wilenius 2004, 12), siten että kulttuurisektorille olisi hyvä jos siellä toimisi mahdollisimman monipuolinen joukko eri toimijoita. Positiivinen asenne siihen, että taiteilijat pystyisivät tekemään työtään täysipainoisesti, voi olla yksi laadukkaan kulttuurisektorin elinehtoja.

Täysipainoisen työn tekemistä on kuitenkin melko vaikea määritellä, mutta joitakin suuntaviivoja Rensujeffin tutkimusmateriaali antaa (Rensujeff 2003, 40 – 44). Tämä ongelmallisuus johtuu siitä, että taiteilijan työtä, ammatillista toimintaa ja toimintaa eri sektoreilla pyydettiin Rensujeffin tutkimuksessa luokittelemaan. Rensujeffin tutkimuksen aineiston perusteella vuonna 2000 taiteilijoista 52 prosenttia teki taiteellisen työnsä ohella *taiteelliseen työhön liittyvää työtä*. Ei-taiteellista *muuta työtä taiteellisen työn* ohella teki vuonna 2000 viidennes tutkimuksen vastaajista, 21 prosenttia taiteilijoista. (Tutkimuksessa työn luokittelu oli jaettu kolmeen vaihtoehtoon; *taiteelliseen työhön*, joka tarkoittaa vain taiteilijan työtä; *taiteelliseen työhön liittyvä työ* tarkoittaa taiteilijan oman taiteenalan / -alojen tuntemusta vaativaa työtä; *muu työ* tarkoittaa taiteenalan / -alojen ulkopuolista, ei-taiteellista työtä.) (Rensujeff 2003, 40 – 41.)

Taiteilijan heikentynyt asema kertoo mielestäni hyvin siitä ongelmallisuudesta, johon kulttuurisektorin päättäjien täytyisi reagoida nopeasti. Jos puolet taiteilijoista Suomessa joutuu yhden verovuoden aikana tekemään jotain muuta työtä, kuin taiteellista työtä - vaikka se liittyisi omaan taiteenalaan - ja viidennes täysin eri

alojen työtä, voidaan kysyä onko meillä kymmenen tai viidentoista vuoden kuluttua monipuolinen ja kukoistava taiteen kenttä? Taidetta tehdään silloin varmasti paljon myös marginaalissa, mutta jos taiteilijoiden päätehtävä on suurella energian tuhlauksella kursia kokoon edes jonkinlainen toimeentulo, ei välttämättä ole takeita taiteen hyvästä laadusta. Toivottavasti tämä käy edes joskus mielessä virkamiehillä, jotka suunnittelevat erilaisia kulttuurivientistrategioita.

Taiteellisen työn ja ammattialojen pirstaleisuudesta kertovat myös seuraavat luvut, jotka koskettavat taiteilija-ammattaja ja niiden asemia työmarkkinoilla. Rensujeffin mukaan taiteilijoista 29 prosenttia oli toiminut ammatissaan työsuhteissa; 29 prosenttia toimi ammatissaan freelancereina; 28 prosenttia toimi vapaina taiteilijoina ja yrittäjien osuus taiteilijoista oli 18 prosenttia. Tutkimusvuoden aikana Rensujeffin tutkimukseen osallistuneista taiteilijoista 20 prosenttia oli ollut työttömänä eripituisia jaksoja. (Rensujeff 2003, 84 – 86.)

Vuoden 2000 tiedot ovat voineet muuttua ratkaisevasti. Viime vuosina on käyty julkisuudessa joitain keskusteluja esimerkiksi taiteellisen koulutuksen aloituspaikkojen ylilukumäärästä, josta myös Paula Karhunen mainitsee artikkelissaan (Karhunen 2004, 64 – 65). Epävarma työllistymisasema ja negatiiviset vaikutukset lisääntyvät taiteellisilla aloilla, ja se vaikuttaa oleellisesti myös taidepoliittiseen päätöksentekoon (Rensujeff 2003, 84 - 91). Tämä vaatii lisää asiantuntemusta taiteellisen työn toimintaympäristön muutoksista ja taiteellisen työn tekemisen edellytyksistä. (Rensujeff 2003, 90 – 91.) Asenne ja niiden kehittyminen ovat keskeisessä roolissa jotta muutoksiin voidaan reagoida. Toivottavasti tulevaisuudessa ryhdyttäisiin myös toimenpiteisiin.

3.4 Kritiikkiä kulttuurille ja taiteelle suunnatusta tuesta

Edeltäneen analyysiosuuden aikana on käynyt ilmi monia seikkoja joiden perusteella kulttuurisektorin toimintaympäristö on muuttunut ratkaisevasti. Keskeisin toimintaympäristön muutoksista lienee taloudellinen muutos. Toisaalta kulttuurisektorilla näkyy monia negatiivisia vaikutuksia, joiden taustalla on yhteiskunnallisen tuen voimakas heikkeneminen. Yksi näistä ilmiöistä on esimerkiksi taiteilijoiden heikentynyt tai jatkuvasti heikentävä asema. Pyrin tässä kappaleessa tarkastelemaan julkisuudessa esiin tulleita ilmiöitä, jotka osoittavat kritiikkiä kulttuurin ja taiteen tukemisesta.

Olen kartoittanut tarkasteluuni sellaisia lähteitä joiden korostukset ovat taiteen merkityksessä. Muutoin tarkastelussani korostuu myös lähteissä esitetty kritiikki siitä, miten yhteiskunnan tulisi vaalia enemmän taidetta ja kulttuuria. Tämä olisi ensiarvoisen tärkeää muospaineisella kulttuurisektorilla. Kulttuurin voimistettu vaaliminen voisi myös synnyttää hyvää asenneilmastoa toimintaympäristöön, jolloin myös julkisen ja yksityisen sektorin toimintojen lähentyminen voisi olla helpompaa.

Aikaisemmin luvussa 2 esille tuomani kulttuuri- ja taidelaitosten muutos (Heiskanen 2001) tulee esille myös tämän luvun ilmiöitä koskevassa tarkastelussani. Kulttuuri- ja taidelaitosten osalta nostan esille laitostatterin ja niiden johtamisen. Taustalla on *Teatteri*-lehden keväällä 2006 julkaisema Eija Mäkisen artikkeli *Viimeiset mohikaanit* (Mäkinen 2006, 8 - 13), joka käsitteli tehtävänsä jättäneitä laitosis-

teattereiden johtajia. Artikkelia varten oli haastateltu Annukka Ruuskasen toimesta kolmea entistä, joko tehtävät jättävää tai jo jättänyttä, teatterinjohtajaa: Kari Rentolaa, Aila Lavastetta ja Ilpo Tuomarilaa. Artikkelista nousi esille myös Heiskanen tutkimuksessa (Heiskanen 2001, 93 – 115) havaittuja kokemuksia ja näkemyksiä, jotka koskivat toiminnan kehittämistä ja kehittämisiongelmiä.

Mäkisen haastattelusta esille tulevat kommentit kuvaavat ristiriitaisuutta taiteen ja kulttuurin julkisesta tukemisesta. Ristiriita tulee siitä, että kunnallisille teatterilaitoksille saapuva valtionapu katoaa kunnallisella toimialalla yleisen rahanjaon piiriin, eikä näin saavuta suoraan teattereita. Tässä tapauksessa teattereille saapuva valtionapu on pienempi, koska julkishallinto pilkkoo sen ennen kuin se saavuttaa teatterin. Artikkelissa haastatelluista johtajista Lahden kaupunginteatterin entinen johtaja Kari Rentola nostaa esille sen, että laitosteattereiden toimintamalleja tässä ajassa tulisi vakavasti pohtia. Rentola ehdottaa täyskunnallisten laitosteattereiden hallintomuodon muutosta: *”Tekisin Lahden kaupunginteatterista säätiön, ja valitsisin sille hyvä ja napakan hallituksen, joka olisi selkeästi sitoutunut teatterin toimintaan. Teatterilla pitäisi myös olla riittävän suuri vararahasto, jonka avulla olisi mahdollista tasapainottaa yllättäviä menoja sen sijaan, että talon on päästävä joka vuosi nolotulokseen, kuten nyt vaaditaan täyskunnallisissa teattereissa. Säätiömuoto takaisi myös sen, että hyvän tuloksen tehtyään teatteri saisi pitää rahat itsellään. Nythän kaikki menee kaupungin yhteiseen kassaan. Myös vuosibudjetista siirtyminen vaikkapa kolmen vuoden budjettiin helpottaisi tilannetta oleellisesti.”* (Mäkinen 2006, 9 – 10.)

Mäkisen artikkeliin haastatellun Rentolan ehdotus osoittaa sen että kulttuuritoiminnan toteutumiseen vaikuttaa vahvasti palveluja tuottavan kunnan hallinnollinen mutkikkuus. Mutkikkouden parantamisen esteenä taas saattaa olla kunnallinen asenneilmasto. Tämä asenneilmasto, tai asenneilmastojen erilaisuudet, voivat vaikuttaa arvaamattomalla tavalla kulttuurisektorilla aiheutuviin ongelmiin.

Useissa tapauksissa kulttuurisektorin ongelmiin voisivat auttaa uudenlaiset luoviin voimavaroihin, kulttuuriosaamisen käyttöön ja yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöhön perustuvat toimintamallien kehitysyritykset. Ratkaisujen kokeilun esteenä tosin saattavat olla luutuneet asenteet ja klikkiytyminen. Miksi teattereille osoitetut valtionosuudet eivät mene suoraan teattereille, vaan jäävät kuntien taskuihin?

Mäkisen laitosteattereiden johtajia koskeva artikkeli tuo esille yhden monista ilmiöistä jotka kertovat kulttuurisektorin toimintaympäristön muutoksista, ja toisaalta muutoksen aiheuttamista vaikeuksista. Tällaiset ilmiöt aiheuttavat kysymyksen: onko asenneilmasto yksi merkittävä tekijä tai jopa uhka kulttuurisektorin kehitykselle? Miksi sitten vastaavista asioista ei synny suurempaa debattia? Yksi perustelu voi olla se, että esimerkiksi edellinen artikkeli (Mäkinen 2006, 8 – 13) on ollut pienessä alakohtaisessa aikakauslehdessä, joka ei tavoita suuria lukijamääriä.

Teatteri-lehti on ottanut voimakkaasti kantaa alansa asioihin, joista esimerkkinä on lehden vuoden 2007 kolmannen numeron pääkirjoitus. Pääkirjoituksessa Annukka Ruuskanen (2007) määrittelee taiteen teollistumista ja kaupallistumista. Kirjoituksessa todetaan, että Näyttämötaidetoimikunnan syksyllä 2007 listamasta teatteripoliittisesta ohjelmasta alan kehittämisestä vuoteen 2011 mennessä, opetusministeriö on poiminut vain yhden kohdan. Ruuskanen kirjoittaa tilannetta auki seuraavasti:

*”Harkinnanvarainen kehittämistuki valtionosuusteattereille rajattiin ainoastaan uusille musikaalihankkeille, joille nyt on luvassa 200.000 euron lisäpotti. OPM:n ylitarkastaja **Katri Santtila** puhuu musikaaleista keskeisenä osana kulttuuriviennin strategiaa. Eli valtion rahat poikimaan! Musikaaleilla lienee yhä maksukykyisempää yleisöä. Helsingin Kaupunginteatterin ohjelmistolehtisen takakansi mainosti vielä viime kaudella kohtuuhintaista cava-kuohuviiniä, mutta nyt siellä myydään 40 euron hintaista sampaanjaa (tyylikkään coolerin kera). Ei hinta eikä mikään pariskunnalle, joka on sijoittanut jo pelkkään teatterinautintoon sadan euron piletit.” (Ruuskanen 2007, 3.)*

Tulee mielikuva, että valtion toimesta tuetaan vain taidemuodon yhtä laajityyppiä, jolla on jo valmiiksi hyvin maksukykyistä yleisöpohjaa. Esille tullut *kulttuurivienti* ja *kulttuuriviennin strategiat* ovat olleet esillä myös laajemmin. Säveltäjä Eero Hämeenniemi käsitteli kulttuurivientiä, ja taiteen kaupallistamista Helsingin Sanomissa tämän vuoden huhtikuussa (Hämeenniemi 2007, D7). Hämeenniemi kirjoittaa artikkelissaan harhasta joka toteutuu, kun tuetaan vain taidetta jolla on vientipotentiaalia.

Tällaisesta ajattelusta voi koitua seurauksia joissa taiteen monimuotoisuus vahingoittuu. Hämeenniemi perustelee monimuotoisen kulttuurielämän vaalimista sillä, että taide ei saa yksipuolistua: *”Jos kulttuuria koetetaan väkisin survoa muotteihin, jotka joukko taiteen byrokraatteja on luonut, eivät sen paremmin taiteilijoiden kuin yleisönkään jäsenten yksilölliset näkemykset pääse kehittymään luontevasti. Taide lakkaa olemasta elävän tradition ja vuorovaikutuksen tuotetta. Jos kaiken taiteen malliksi nostetaan kansainvälinen festivaalitaide, menettävät kansalliset kulttuurit ominaislaatunsa. Kansainvälistyminen on luonnollisesti päivän sana, mutta yhdenmukaistuminen ei ole hedelmällistä kansainvälistymistä.” (Hämeenniemi 2007, D7.)*

Liian määrätietoinen kulttuurivientiajattelu ja kansainvälistyminen alkavat pahimmassa tapauksessa määrittämään kulttuuritoimintaa. Hämeenniemi korostaakin että taiteen voima piilee sen monimuotoisuudessa. Kaupallisuus jättää vain taiteen kuoren ja institutionaalisen muodon jäljelle.

Tätä ajatusta tukien Hämeenniemi sivaltaa kulttuurivientiajattelua seuraavasti: *”On hyvä muistaa sekin, että loppujen lopuksi Suomi ei ole ensisijaisesti tuote eikä brändi. Se on maa, jossa asuu ihmisiä. Näillä ihmisillä on kulttuuritarpeita, joiden tyydyttäminen on suomalaisen kulttuurielämän tärkein tehtävä. Meillä veronmaksajilla on oikeus vaatia, että rahamme käytetään taiteeseen, joka elää vilkkaassa vuorovaikutus suhteessa meidän kanssamme eikä ensisijaisesti keskity jonkin kansainvälisen kulttuuri-markkinaporukan liehittelyyn. Elävästä taiteellisesta vuorovaikutuksesta syntyy aidosti viemisen arvoista taidetta ja todellista kansainvälisyyttä.” (Hämeenniemi 2007, D7.)*

Tulkitsen, että kulttuurisektorin toimintaympäristön muutosten aiheuttamista ilmiöistä syntyy kaksipuolisia ongelmia. Muutosten mukanaan tuomiin kehitystarpeisiin ei välttämättä haluta puuttua, sillä asenneilmasto kehitystarpeiden suhteen on joko negatiivinen tai liian kaavoihin kangistunut.

Toisaalta muutoksiin halutaan tarttua, siten, että kehitetään taiteen ja kulttuurin kaupallisia ulottuvuuksia. Tämä taas voi olla uhkana taiteen ja kulttuurin laadukkaalle diversiteetille, varsinkin kun useiden kulttuuritoimijoiden elinmahdollisuudet lepäävät enemmän julkisen rahoituksen varassa.

4 TUTKIMUSKYSELYN ESITTELY

4.1 Tutkimusasetelma

Opinnäytetyöni toimii sekä analyysinä että teoreettisena viitekehyksenä kulttuurisektorin muutosilmiöistä. Tarkoituksena on tuoda esiin erilaisia näkökulmia kulttuurisektorin toimintaympäristön muutoksesta ja kulttuuritoimintaan kohdistuvasta asenneilmastosta. Keskeisin lähtökohtani on ollut pohtia opiskelijan näkökulmasta kulttuurialan muutosta ja alan piirissä olevaa asenneilmastoa, koska nämä tekijät voivat vaikuttaa ratkaisevasti työympäristöömme tulevaisuudessa kulttuurisektorin eri toimialoilla. Aihe on myös tärkeä sen vuoksi, että erilaiset asenneilmastot vaikuttavat ratkaisevasti kulttuuria koskevaan julkiseen päätöksentekoon.

Kulttuurisektorin muutos ja asenneilmasto vaikuttavat myös siihen, millainen kulttuuritoimijoiden diverstiteetti maassamme on. Asenneilmasto määrittelee voimakkaasti myös kulttuuriyrittäjyyden muotoja ja toimijoita, sekä heidän aktiivisuuttaan kulttuuripalvelujen tuottamisessa. Pyrin tuomaan esille kuinka perinteinen institutionaalinen kulttuuritoiminta ei pysy enää mukana alan nopeissa muutoksissa. Tämän institutionaalisen rakenteen rinnalle kehittynyt voimakas ja dynaaminen kulttuuritoimijoiden kenttä luo luultavasti hyviä edellytyksiä kulttuurisektorin toiminnan ja toimintamallien kehitykselle.

Vastaavasti tämä kulttuuritoimijoiden kenttä ja sen toiminta ei ole niin vakaalla pohjalla, kuin perinteinen, institutionaalinen kulttuuripalvelutuotanto. Tämä luo epävarmuutta ja turhia vastakkainasetteluja kulttuurin kentälle, jonka kehittyäkseen pitäisi olla elävä, monimuotoinen ja kukoistava.

Tutkimusasetelmanani on kartoittaa aikaisemman analyysiosuuden (luvut 1 – 3) ja tulkinnallisen pohdintani lähtökohdasta, onko kulttuurisektorin toimijoiden mielestä kulttuurin ja taiteen kentällä asenneilmastoa joka vaikuttaa kulttuuriarvojen toteutumiseen? Kulttuurisektorilla törmätään usein asenteisiin, jotka eivät vastaa sektorin omaa kehitystä. Tämä toteutuu etenkin kulttuuria koskevassa päätöksenteossa. Päätöksenteon ongelmallisuus saattaa toteutua eniten kunnissa, joiden voi olla hankalaa ylläpitää taloudellisesti riittäviä kulttuuripalveluja. Toisaalta valtiolla voisi olla menetelmiä kulttuurityön kehitykseen, mutta kehitys on riippuvainen paljolti yleispoliittisesta tilanteesta. Samanaikaisesti taiteen kenttä osoittaa terävää kriittisyyttä taiteen tukemisesta, jolloin herää kysymys onko olemassa liian kulttuurivihamielinen asenneilmasto? Toisaalta asenneilmasto voi olla myös siten taantuva, että kulttuuriyrittäjyyden mahdollisuuksia muutosten reagoinnissa ei arvosteta tai arvioida riittävästi.

Tarkasteluni yksi keskeinen näkökulma on se, että onko julkisen sektorin tuki nykyisin riittävää, ja toisaalta onko kulttuuriyrittäjyyden sekä yksityisen sektorin luovien toimialojen innovaatioilla apua kulttuurisektorin tukemisen kehittämisessä. Ongelman käsittelyssä olen kerännyt tietoa kulttuurialan toimijoiden keskuudesta. Tiedonkeruun lähtökohtana on ollut se, että saan erilaisia näkökulmia kulttuurisektorin eri osa-alueilta. Tarkastelussa on mukana virallinen kunnallinen taho, kulttuuriyrittäjien taho ja taiteilijanäkökulma.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen luonne on ollut fenomenologis-hermeneuttinen. Tarkoitukseni on ollut analysoida erilaisten kirjallisten lähteiden, ajankohtaisiin aiheisiin ja tapahtumiin perustuvien kirjoitusten kautta kulttuurisektorin nykyaikaisia ilmiöitä ja kulttuuri-sektorin toimintaympäristön muutosta. (Laine 2001, 26 – 35; Moilanen & Rähä 2001, 53 – 55.)

Kulttuuritoimijoiden keskuudesta kerätyn materiaalin hankkimisessa metodologinen ratkaisuni on ollut fenomenologinen haastattelu (Laine 2001, 35 – 43). Haastattelujen tarkoituksena on ollut muodostaa olosuhteiden puitteissa tasapuolinen näkökulma tutkimusasetelmaan siten, että kulttuuritoimijat ovat voineet kertoa näkökulmiaan samasta kysymyssarjasta. Haastateltavat (liite 1) ovat voineet kertoa mahdollisimman vapaasti heidän työnsä kautta esiin tulleita kokemuksiaan, tulkintojaan, ja mielipiteitään (Laine 2001, 35 – 37) kulttuuritoiminnan toimintaympäristön nykytilasta. Haastatteluissa ovat korostuneet vahvasti haastateltavien oma toimintaympäristö, kokemukset käytettävistä verkostoista, heidän toimialansa ja sen kehittämistarpeet, sekä heidän oma erikoistumisensa.

Valitsemani tutkimusmenetelmän laadullisuus ja luotettavuus on mielestäni ollut riittävä opinnäytetyöni tarkastelua ajatellen. Haastattelututkimuksen soveltuvuus opinnäytetyöni aihepiirin tarkasteluun on mielestäni paras mahdollinen. Haastateltavien työympäristöjen ja ammattikuvien välillä on selkeitä eroavaisuuksia, jolloin ne ovat tuoneet hyvin esille erilaisia näkökulmia kulttuurityön muutosilmiöistä.

Olen pyrkinyt laajaan yleiskuvaan kysymyksenasettelussa jossa korostuu sisäänrakennettu näkökulma siitä, että julkinen tuki taiteelliselle toiminnalle on vaihteittain vähentynyt taloudellista tehokkuutta suosivan ajattelun tieltä. Haastateltavat ovat voineet kertoa kokemuksiaan ja mielipiteitään tarvittaessa hyvin subjektiivisesti näkökulmasta. Aihepiirikohtaiseen kysymyssarjaan (liite 2) olen laatinut 12 peruskysymystä, joiden lisäksi olen esittänyt jokaiselle haastateltavalle kaksi lisäkysymystä, jotka ovat painottuneet toimialaan jolla he työskentelevät.

Olen pyrkinyt kartoittamaan opinnäytetyön tutkimuskysymystä haastatteluissa siten, että niiden pohjalta on voinut osittain arvioida tuloksia ja johtopäätöksiä haastattelujen purkamista varten. Haastattelut on toteutettu aikavälillä 17.8.2007 – 23.8.2007. Haastatteluissa on käytetty apuvälineenä keskustelua aiheista analyysiosuuden aineiston ja ajankohtaisten ilmiöiden pohjalta.

Olen käyttänyt haastatteluaineistoa johtopäätösten ja tulosten selvittämiseen, jossa teemakohtaisen vertailun tekemistä on auttanut aikaisemmin esitetty kysymyksenasettelu. Kysymyksenasettelussa esiin tuleva kysymysten suoralinjaisuus, hieman karkea, vastakkain asetteleva ote tai lievä räikeys ovat antaneet hyvät lähtökohdat sille, että haastateltavien subjektiivinen näkökulma on korostunut vastauksissa. Haastattelut on toteutettu äänityksinä jotka on jälkikäteen purettu teksti-tiedostoiksi. Haastateltavilta on tiedusteltu haastattelun yhteydessä, saako heidän nimensä julkaista, ja lisäksi heiltä on tiedusteltu lupa siihen, että heidän lausuntojaan voi käyttää lainauksina tekstissä.

Haastateltaviksi sain laaja-alaisesti erilaisia kulttuurialan toimijoita. Haastattelujen etuna oli se, että sain esille näkökulmia kulttuuritoiminnan muutoksista sekä julkisen että yksityisen sektorin toimijoiden keskuudesta. Lisäksi etuna haastatteluissa oli se, että haastateltavilla oli kokemusta kulttuurisektorilta ja omalta toimialaltaan. Haastateltavilla oli myös sekä näkemyksiä että kokemuksia riittävän pitkältä ajaväliltä kulttuurisektorin toiminnasta ja tapahtuneista muutoksista.

5 HAASTATTELUJEN PURKU JA ESILLE NOUSSEET ILMIÖT

5.1 Yleistä haastatteluista

Haastatteluista esille noussut tietomäärä oli melko suuri. Esille nousseita ilmiöitä oli runsaasti ja se hankaloitti tulosten analysointia. Tutkimusmenetelmäni luonteen takia haastatteluissa nousi esille paljon erilaisia yksityiskohtia. Lisäksi haastatteluiden pitkä purkaminen katkaisi opinnäytetyöni prosessin ja se vaikuttaa lopputulokseen. Haastatteluista saamani tietomäärän laaja-alaisuuden takia olen päättänyt tässä luvussa esille nousseiden ilmiöiden luettelointiin. Perustelen luetteloinnin sillä, että jokaisesta haastattelusta nousi hyvin paljon merkittäviä yksityiskohtia joita ei ole hyvä sivuuttaa, mutta niiden perusteellinen analysoiminen aiheuttaisi ylipitkän loppuanalyysin.

Haastattelin kahdeksaa kulttuurialan toimijaa. Alapuolella ovat lueteltuna haastattelemani kulttuurialan toimijat:

- **Outi Alander**, toimitusjohtaja, Finnish Metal Events Oy.
- **Eeva-Sisko Artell**, toiminnanjohtaja, Työväen Näyttämöiden Liitto ry.
- **Juha Hurme**, teatterintekijä.
- **Laila Landén**, Jyväskylän kaupungin sivistystoimenjohtaja.
- **Aila Lavaste**, dramaturgi.
- **Juhani Merimaa**, rockpromoottori, toimitusjohtaja, Helsingin Rock & Roll Oy.
- **Tuomas Nikula**, toimitusjohtaja, Kiinteistö Oy Kaapelitalo.
- **Elli Ojaluo**, Jyväskylän kaupungin kulttuuritoimenjohtaja.

Opinnäytetyöni aihepiirin tarkastelun kannalta haastatteluissa nousi esille kolme vahvaa kokonaisuutta, jotka nostan esiin. Kokonaisuudet olivat *tämänhetkiset kulttuuritoiminnan positiiviset muutosilmiöt*, *tämänhetkiset kulttuuritoiminnan negatiiviset muutosilmiöt* ja *kulttuuriyrittäjyys*. Erityisesti kulttuuritoiminnan muutosilmiöihin ja kulttuuriyrittäjyyteen liittyvissä haastattelukeskusteluissa tuli esille, että talous on muodostunut kulttuurialan toimijoiden keskuudessa entistä vaikuttavammaksi tekijäksi.

5.2 Perinteiset rakenteet murrosten esivaiheessa

Talouden voimakkaampi ohjaus vaikuttaa erityisesti perinteisiin kulttuuritoiminnan rakenteisiin. Konkreettisesti tämä näkyy resurssien vähenemisenä, ja toisaalta yleisökäyttäytymisen muuttumisena siten, että perinteisten taidemuotojen pitää enenevässä määrin kilpailla käyttäjiensä huomiosta. Talouden korostunut merkitys näkyy kulttuurisektorilla myös palveluiden tuottamisen ongelmallisuutena. Talous mielletään entistä enemmän kulttuuritoiminnan puitteita, laatua, määrää tai monipuolisuutta määrääväksi tekijäksi. Tämä korostuu erityisesti kulttuuritoiminnan julkisessa tukemisessa. Kuinka hyvin toiminta toteutuu, määräytyy entistä enemmän juuri sen mukaan kuinka paljon rahaa on saatavilla.

Haastattelemani kulttuurialan toimijoiden mukaan yhteiskunnan julkinen tuki on pienentynyt, osittain juuri siksi, että taloudellista tehokkuutta suosiva ajattelu on vaikuttanut siihen. Tämä korostui eniten taiteilijanäkökulmasta. Myös kunnallisen hallinnon alaisuudessa toteutetuissa kulttuuripalveluissa taloudellista tehokkuutta

suosiva ajattelu oli heikentänyt kulttuuritoiminnan resursseja. Silti haastatteluista nousi esille useasti se näkökohta, että pelkästään yhteiskunnan tukemat palvelut eivät välttämättä ole enää tässä ajassa tuotannollisesta näkökulmasta toimivien vaihtoehto.

Haastatteluista nousee esille se, että vanhat rakenteet eivät enää kykene toimimaan yhtä dynaamisesti kulttuurisektorilla kuin ennen. Tämä koskettaa erityisesti taidelaitoksia, jotka ovat toiminnassaan entistä enemmän riippuvaisia julkisen tuen määrästä, mutta ne eivät myöskään kykene oman hallinnollisen ja toiminnallisen muotonsa takia reagoimaan nopeasti sektorin muutospaineeseen ja muutostarpeisiin.

Haastatteluiden perusteella tuli esille myös näkökulma, että talouden kiristymistä aiheuttaneet ilmiöt ovat vaikuttaneet kulttuuritoiminnan rahoituksen kohdentamiseen. Tämä on tarkoittanut sitä, että eri kulttuuritoimijoille myönnetään vain välttämättömin rahoituksen osa, tai sitä, että tukea saavat helpommin ne yhteisöt joiden taloustilanne on hyvällä pohjalla. Tämä vaikuttaa siihen, ettei kulttuuri-toiminta voi välttämättä kehittyä, jos avustukset ovat rahallisesti liian pieniä. Toisaalta talous koetaan myös uutena voimavarana lähinnä kulttuuriyrittäjyydessä, jossa hyvällä pohjalla oleva talous voi olla hyvänä etuna anottaessa tukea julkiselta sektorilta. Perinteisten taidemuotojen rakenteet ovat haastatteluiden perusteella tietynlaisessa murroksessa, tai ainakin murrosten esivaiheessa. Vahvimmin tämä korostuu siinä, että perinteinen institutionaalinen kulttuuritoiminta saatetaan kokea hallinnollisesti rasitteena, jos se ei pysty olemaan palveluntuottajana mahdollisimman dynaaminen. Tällainen tehokkuusajattelu taas ei suosi kulttuurin monimuotoisuutta, sillä se iskee hampaansa juuri perinteisten taidemuotojen keskeisimpään osaamiseen, joka nimenomaan kaipaa yhteiskunnan tukea.

Taloudellista tehokkuutta suosiva ajattelu vaikuttaa esimerkiksi teattereiden osalta siihen, että resurssien pienentyessä henkilökuntaa ja ensi-iltoja saatetaan vähentää, ja se vaikuttaa myös ohjelmistoon. Taiteellisesti haastavin työ saattaa jäädä kokonaan historiaan, ja esitysten valmistamisessa luotetaan vain suuriin yleisöhitteihin. Laitosteattereihin saattaa syntyä kokonaan uudenlainen musikaalitehtailu, jolloin taiteellisempi teatterityö työntyy yhä syvemmälle marginaaliin.

Laitosteattereita koskeva, luvussa 3 käsitelty Eija Mäkisen artikkeli *Viimeiset mohikaanit* (Mäkinen 2006, 8 - 13), syventyi juuri edellä mainittuun ongelmaan. Siinä ongelmassa laitosteatterit joutuvat elämään miltei tekohengityksellä, ja kunnallinen päätöksenteko ei puutu ongelmaan, vaan jopa ottaa omaan rahavarantoonsa osan teattereille kuuluvista valtionosuuksista. Samassa tilanteessa on kuitenkin ollut melko hiljaista sillä saralla, että olisiko mahdollisuuksia arvioida uudenlaisia toimintamalleja. Luvussa 3 esittelemäni lainaus Kari Rentolan haastattelusta, jossa Rentola esittelee säätiömallin vaihtoehdon, voisi olla yksi esimerkki taidelaitosten ja erityisesti laitosteattereiden parannettavista toimintamalleista. Toimintamallien kehittämistyön alussa asennemuutos voisi parantaa lähtökohtia. Se tosin vaatisi asennetyötä kunnallisessa hallinnossa.

Tätä opinnäytetyötäni varten haastattelemani entinen Jyväskylän kaupunginteatterin johtaja **Aila Lavaste** esitteli kuitenkin Mäkisen artikkelissa yllättävän vääristymän, joka vaikutti hänen ja koko teatterin toimintaan. Lavasteen tapauksessa

hänen johtamansa Jyväskylän kaupunginteatteri koki organisaatiomuutoksen juuri hänen johtajakaudellaan.

Jyväskylän kaupunginteatteri toimi aiemmin osakeyhtiömuotoisena, mutta se kunnallistettiin vuoden 2001 alussa. Lavaste toimi johtajana talossa vuosina 2001 – 2007. Mäkisen haastattelussa Lavaste nostaa keskeiseksi ongelmaksi teatterin toiminnassa viranomaistahon taidelaitoksia kohtaan kiristyneen kontrolloimisen ja kunnallisten tukien vähenemisen. Tämä taas on johtunut kuntien talousvaikeuksista, joita on ollut erityisen paljon juuri Lavasteen johtajakauden aikana Jyväskylässä. Kaikkein räikeimmillään Lavasteen kommentteissa korostuu se, että taiteen merkitystä ei välttämättä ymmärretä kunnallisen palvelutuotannon piirissä. Lavaste vertailee Jyväskylää ja Kajaania, jossa hän aiemmin toimi kunnallisen teatterin johdossa: ”*Rahavaikeuksista huolimatta Kajaanissa ymmärrettiin, mikä merkitys kulttuurilla on sekä henkisenä voimavarana että taloudellisena tekijänä, eikä teatteri joutunut taistelemaan olemassaolonsa puolesta kuten Jyväskylässä. Kajaanissa keskushallinto oli olemassa palveluja tuottavia yksiköitä ja viime kädessä ihmisiä varten, kun sen sijaan Jyväskylässä suurin osa työstämme suuntautuu keskushallinnon palvelemiseen.*” (Mäkinen 2006, 10 – 11.)

Lavasteen kommentteissa esille tulleet ratkaisut osoittavat heikkoa kulttuurisektorin johtamisen tuntemusta, ja erityisesti ymmärtämättömyyttä siitä millaisilla resursseilla laitosteatteri voi toimia hyvin. Omassa Lavasteen haastattelussani esille nousi keskeisenä asiana kunnallisen hallinnon ja kunnallisen päätöksenteon asenneilmasto, ja niiden heikkoudet taidelaitosten epäsuotuisassa kehityksessä. Keskeinen seikka oli se, että kunnallisten päätöksentekijöiden pitäisi ymmärtää teatteritalojen merkitys, eikä tuomita niitä sen taloudellisen tuloksen perusteella.

Kunnallisessa kulttuuritoiminnassa pitäisi Lavasteen mukaan ymmärtää, että toiminnassa tulee aina sekä hyviä että huonoja aikoja: ”*Tulee huonoja vuosia, tulee laihoja vuosia taloudellisesti ja taiteellisesti. Kun kaupungeissa tietyt avainhenkilöt tietävät, että se kuuluu asiaan, he kantavat laitoksen näiden vuosien yli. Koska he arvostavat teatteria, asenne kohdistuu silloin siihen taiteeseen sinänsä. Ei sillä tavalla vääränlaisesti yksi yhteen, että kun nyt olette kiltisti ja teette näitä musikaaleja, niin sitten me tuetaan teitä. Ei tällä tavalla ehdollisesti, se on rakkautta ilman ehtoja se oikea asenne.*” (Lavaste 2007)

Lavasteen mukaan kunnallisten taidelaitosten häiriöttömään toimintaan vaikuttaa myös se, että taidelaitos tarvitsee aina ainakin yhden voimakkaan härkämäisen puolustajan, mielellään jostain isosta puolueesta. Tämä ihminen nostaa laitoksen asioita esille eikä hänen puheitaan ei voida sivuuttaa: ”*Menestyvä teatteri tarvitsee yhden tai kaksi vaikuttavaa poliitikkoa. Voi olla että yksikin riittää jos se on vaikuttava poliitikko, joka ajaa sen laitoksen asemaa ja jolla on se asenne, että hän tietää että se on tärkeä - tietää kokemuksellisesti että se on tärkeä. Hänelle ei tarvitse sitä joka kerta vuodessa, kun valtuusto käy kylässä teatterissa, yrittää vakuuttaa että olemme tärkeitä.*” (Lavaste 2007)

Laitoskulttuurin ja taidelaitosten muutostarpeista puhui myös Kiinteistö Oy Kaapelitalon toimitusjohtaja **Tuomas Nikula**, joka kommentoi kärkevästi laitoksia kyseenalaistaen niiden rakennetta ja toimivuutta tässä ajassa. Nikulan mukaan taiteellisen toiminnan terävyys myös ”patalaistikistuu” mikäli valtiollinen tuki on jatkuvaa. Nikula ei kuitenkaan aikoisi suoraan räjäyttää perinteisiä rakenteita,

mutta haastatteluaineistossa tulee esille kriittistä arviointia institutionaalisten mallien toimivuudesta. *”Jos yhtäkään luotua kulttuurirakennetta ei saa koskaan purkaa, niin maailma jakautuu kahteen osaan. Niihin jotka haluavat päästä, ja niihin jotka ovat päässeet johonkin - teatterituen tai orkesterituen piiriin. Että aiheuttaako se juuri kahtiajakaisuutta instituutioiden ja pienempien toimijoiden välille? Että ne pelkäävät niin kun kohdata toisiaan.”* (Nikula 2007)

Haastattelujen pohjalta saadusta taiteilijanäkökulmasta tuli myös terävää arviointia siitä, miten yhteiskunnan hiipuva tuki pienille toimijoille on synnyttänyt paineita kentällä. Teatterintekijä **Juha Hurme** arvioi, että yhteiskunnan heikko tuki pienille toimijoille on synnyttänyt maahamme laajan ”hyväntuulisesti ja rauhanomaisesti toimivan sissiverkoston”.

Hurmeen mukaan kulttuurikielteen ilmasto on saanut lainsuojattoman kentän artikuloimaan selkeämmin ja rohkeammin oman aseman puolustusta: *”Se on ehkä hieman valitettavaakin, että nämä asiat kulkevat hieman paradoksaalisesti kun tällainen poliittinen koura kohtelee taiteita kovalla kädellä ja supistaa virallisia tekemisen mahdollisuuksia, niin se on synnyttänyt paineita lainsuojattomalle puolelle joka taas on vahvistunut ja voimistunut siitä.”* (Hurme 2007)

Hurmeen kommentti on mielestäni hyvä esimerkki siitä, että pienet toimijat kentällä ovat dynaamisia ja reagoivat jatkuvasti kulttuurisektorin muutoksiin. Valtiollisen ja kunnallisen tuen piirissä olevat laitokset eivät välttämättä jähmeydessään pysty samaan. Laitokset voisivat pyrkiä taiteellisesti haasteellisimpiin toimiin, mutta joutuvat elämään taloudellisesti jatkuvasti veitsenterällä. Ongelman purkaminen vaatisi luultavasti pitkäjänteistä ja kärsivällistä uudelleenrakennustyötä.

Juha Hurme kommentoi taidelaitosten tilaa teattereiden näkökulmasta hyvin suoraan: *”Teatterin taiteellisen tuottamisen ydin on kuitenkin tekniikasta vapaata. Ja se on itse asiassa aika ovela piirre, kun miettii miten meidän maailma on teknologisoitunut, niin se on jopa lisännyt teatterin kaupallista potentiaalia. Teatterilla on sellaista kyläkaupan viehätystä. Mutta mä näen sillä tavalla, että niin sanottu laitosteatterikenttä lakkaa väkisinäkin. Sitä pidetään keinotekoisesti yllä. Siinä on mukana tällaisia suuria asioita, että nuo talot ovat jopa arkkitehtonisesti ihan vääränlaisia, ne on kirjoitettu toiselle aikakaudelle tai piirretty. Esimerkiksi Alvar Aalto piirsi näitä teattereita sillä idealla, että niissä on vain yksi suuri näyttämö. Ja hän vaati, että ne ovat kaupungin asemakaavassa keskeisellä paikalla, kaupungin keskipisteessä. Teatteri on siirtynyt kaupungin laidalle. Se ei ole enää se pompöösi juhlatalo siinä keskellä.”* (Hurme 2007)

Hurmeen kommentin jälkeen oli myös työni prosessin kannalta mielenkiintoista, että Tuomas Nikula otti myös Alvar Aallon ja hänen suunnittelemansa rakennukset esille: *”Ilman Alvar Aaltoa Suomi voisi olla paljon parempi paikka, koska meillä ei välttämättä olisi instituutorakennusten perinnettä. No se olisi ehkä syntynyt jostain muualta sitten. Mutta jos Finlandia-taloa ei olisi ikinä rakennettu, niin Töölönlahti olisi paljon elävämpi paikka. Se ei olisi dominoinut sitä kaikkea mitä sen ympärille pitää tai saa tulla. Kaiken lisäksi että Alvar Aallon piirtämät talot ovat käyttökelvottomia, ne ovat teknisen käyttämisen kannalta hankalia kaikki. Portaat väärässä paikassa, ei varastotiloja, ei huoltotiloja, ne ovat vaan aivan susia.”* (Nikula 2007)

Hurmeen ja Nikulan kommentteissa tulee esille instituutorakenteiden sekä konkreettisia että sisällöllisiä huomioita. Muutosta osoittaa se, että taiteen sisällölliset merkitykset ovat jotenkin kasvaneet instituutorakenteesta ulos. Toisaalta myös toimintaa määrittävät tuotannolliset seikat, kuten Nikulan viittaukset teknisiin ongelmiin, vaativat muutoksia toimintamalleihin.

Selkeästi näyttää käyneen niin, että taiteessa ja kulttuurissa sisällöt ovat nousseet dynaamisiksi, kulttuuritoiminnan kasvua ja kehitystä määrittäviksi tekijöiksi. Taiteen monimuotoisuuden kannalta olisi tärkeää, että jäyhät instituutorakenteet aloittaisivat laajan itsereflektion.

5.3 Kulttuuriyrittäjyyden mahdollisuudet ja uhat

Kulttuuriyrittäjyys ja sen mahdollisuudet ja uhat nousivat keskeiseksi aiheeksi haastatteluissani. Kulttuuriyrittäjyydellä voisi olla mahdollisuuksia institutionaalisten palveluiden uudenaikaisissa tuotantomalleissa, mutta myös kulttuurisektorin vapaammalla kentällä. Vapaalla kentällä myös yritysten parempi riskinotto-kyky ja reagointi dynaamisesti kentän muutoksiin olisivat haastatteluiden perusteella joustavampaa ja parempaa. Kulttuuriyrittäjyyden mahdollisuuksina haastatteluaineistosta nousi esille seuraavia asioita:

- Avustusten saanti voi olla helpompaa, kun kulttuuriyrityksen talous on kunnossa.
- Kulttuuriyrittäjyys edistää monipuolista kulttuuritoimintaa kun liikutaan hyvällä keskialueella, jossa talous on terveellä pohjalla mutta toisaalta siinä ei tavoitella pelkästään rahaa tai tuloksen maksimointia.
- Kulttuuriyrittäjät voivat tarjota osaamistaan ja tehokkuutta sektorilla toimiville järjestöille, mikä taas helpottaa järjestötason toimintaa.
- Kulttuuriyrittäjien erityispalvelujen apuna voivat olla erilaiset luovien toimialojen verkostot.
- Arvojen tarkentaminen voi kohdistua yrityksen toimintaan normaalia useammin, kun tuotetaan kulttuuripalveluita tai kun toiminnalla tuetaan julkisen sektorin palvelutuotantoa.
- Kulttuuriyrittäjyydessä saattavat menestyä hyvin sellaiset toimijat jotka ymmärtävät tuottamisen paradoksin, jonka mukaan kulttuuriset arvot ja taloudelliset arvot eivät koskaan voi aivan täydellisesti kohdata toisiaan.
- Nopea markkinasignaalien seurantakyky ja seurantakyvyn kehittyminen, joka toteutuu esimerkiksi populaarikulttuurissa.
- Kulttuuriyrittäjyys lisää kulttuuritoiminnan monipuolisuuden kasvua koko sektorilla.
- Kulttuuriyrittäjyys voi saada työllistettyä ammattitaiteilijoita monipuolisemmin.
- Kulttuuriyrittäjyys voi luoda uudenlaisia hyötyjä elinkeinoelämälle.
- Kulttuuriyrittäjyyden rakentuminen seudullisesti isoksi kokonaisuudeksi, joka voisi voimistua ja saada siten alueellaan myös kansainvälistä näkyvyyttä.
- Kyky kasvattaa riskinotto-kykyä, ilman että toiminta muodostuu liikaa kulttuurilla rahastamiseksi.

(Alander 2007; Artell 2007; Hurme 2007; Landén 2007; Nikula 2007; Merimaa 2007; Ojaluoto 2007.)

Kulttuuriyrittäjyyden uhkina haastatteluaineistosta nousi esille seuraavia asioita:

- Kannattavuuden heikkous yrityksen toiminnassa on uhkana toiminnan kehitykselle ja koko olemassaololle.
- Julkisrahoitteisten kulttuuripalveluiden kaupallinen hyödyntäminen voi olla joillakin alueilla liian alkeellisella tasolla.
- Toiminnan tarkoituksenmukainen marginalisoituminen voi heikentää toiminnan taloudellisia resursseja.
- Liian fokusoimattomat toiminta- ja liikeideat eivät edistä kulttuuriyrityksen toimintaa ja sijoittuminen markkinoille on hankalaa.
- Kokemattomuus taloudellisten ja hallinnollisten töiden hoitamisessa on uhkana vakaalle toiminnalle.
- Ääripäiden kärjistyminen liiketoiminnassa joko pelkästään hyvällä sydämellä tehtäväksi kulttuuriyöksi yrityksessä, tai raa'an bisneksen tekemiseksi yrityksessä ilman kulttuuristen arvojen tarkistusta.
- Kokemattomuudesta johtuva yltiöpositiivisuus voi johtaa alati elävällä toiminnan alueella realiteettien unohtamiseen.
- Alalle tulevat uudet toimijat jotka toimivat taloudellisesti suuren omaisuuden ja riskien turvin, väärentävät tuotannollisen kentän ja toimintaympäristön kokonaiskuvaa.
- Liiallinen tehtävien kahmiminen, esimerkiksi pienten yritysten kohdalla, saattaa johtaa aikarajojen laiminlyömiseen ja liian suureen työmäärään yrityksen toimenkuvassa.
- Perusasioiden osaamattomuus saattaa vaarantaa pahoin kulttuuriyrityksen toiminnan ja elinmahdollisuudet.
- Taiteen monistamimentaliteetti saattaa vääristää tuotannollisen perusajatuksen.
- Yleinen asenneongelma toimintaympäristössä ja asiakkaiden keskuudessa, jossa ei välttämättä olla valmiita maksamaan kulttuurista.

(Alander 2007; Artell 2007; Landén 2007, Lavaste 2007; Nikula 2007; Merimaa 2007; Ojaluoto 2007.)

5.4 Kulttuuristen muutosilmiöiden vaikutuksia ja toimintaan vaikuttavia asenteita

Haastatteluni pureutuivat aiheisiin poikkeuksetta aina taloudellisten muutosten kautta, kohti kulttuuritoiminnan muutosilmiöitä ja toimintaan kohdistuvaa asenneilmaston tarkastelua. Haastatteluista nousi esille paljon sekä positiivisia että negatiivisia muutosilmiöitä, joiden suorat vaikutukset kulttuuritoiminnan toteuttamiseen ovat ilmeisiä. Haastatteluaineistosta esille nousseita positiivisia muutosilmiöitä ovat:

- Tappiotakuujärjestelmien syntyminen kulttuuritoiminnan avustusjärjestelmien rinnalle
- Toimijoiden vähäiset resurssit nostavat parhaimmassa tapauksessa kentän painetta ja toimijoiden intohimoa työskentelyä kohtaan.
- Joissakin tapauksissa yleistynyt ilmapiiri, että enää ei tarvita pelkästään taloudellisia lopputuotteita vaan tilalla voi olla jotain muutakin, esimerkiksi vahvistuvaa verkostoitumista.
- Positiiviset dopingnäytteet urheilussa, ja urheilijoiden huono menestys ovat

- saattaneet lisätä huomattavasti kulttuurin sponsorointia.
- Ihmisten runsas rahankäyttö ja sen hetkittäinen voimistunut kasvu lisäävät kulttuuripalveluiden ja kulttuurituotteiden kulutusta.
 - Kulttuuritietouden leviäminen yritysmaailman piiriin, esimerkiksi järjestöjen ja kansalaisjärjestötoiminnan kautta.
 - Erilaiset kulttuuriyrittäjien ryhmittymät, joista voi saada hankittua asiantuntemusta, esimerkiksi kansalaisjärjestöjen toiminnan kehittämiseen.
 - Taidelaitosten ja pienempien toimijaryhmien vuoropuhelun kehittyminen, josta tulevaisuudessa voisi viritä se, että taidelaitokset käyttäisivät pienempien ryhmien apua toiminnan monipuolisuuden lisäämisessä.
 - Ihmisten, jotka ovat joko työkseen tai harrastusten kautta tekemisissä kulttuurin kanssa, positiivinen asenne kulttuuria ja sen monimuotoisuutta kohtaan.
 - Kulttuurin monimuotoisuus ja sen tietoisuuden levittäminen siten, että kulttuurin kannattaa tutustua.
 - Keskusteluyhteyksien luominen ja niiden säilyttäminen toimijoiden, päätöksentekijöiden ja yhteistyötahojen välillä siten, että päästään negatiivisten asenteiden ylitse.
 - Järjestö- ja kansalaisjärjestötoiminnan suurien määrien ja vireän toimintakulttuurin esille tuominen.
 - Kulttuurikielteen asenneilmasto, joka synnyttääkin voimakasta toiminnan kasvua, esimerkiksi taiteen marginaalialueilla.
 - Joidenkin taidemuotojen todella hyvä mukautuminen toimintaympäristön muutoksiin, esimerkiksi esittävien taiteiden ryhmittymät ja populaarikulttuuria tuottavat yhteisöt ja yritykset.
 - Lisääntynyt hallinnollinen kulttuuristen asioiden esille nostaminen yhdenvertaisiksi esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimen asioiden rinnalle.
 - Kulttuuriyrittäjyyden mahdollisuuksien lisääminen sillä, että kulttuurituottajat tuovat alueellisesti esille omaa erikoisosaamistaan.
 - Muutaman korkean virkamiehen ymmärrys omaa alaansa ja sen piirissä toimivia taiteita kohtaan.
 - Kaupunkikohtainen verkostoituminen tapahtumatuottajien kanssa siten, että yritetään löytää keinoja miten kaupunki voisi toimia paremmin tapahtumien hyväksi.
 - Erilaisten uusien tuotantomallien kokeileminen, esimerkiksi teattereissa projektikohtaisten kiinnitysten käyttö.
 - Kulttuuriyrittäjyyden yleistyminen alueilla joille se sopii, esimerkiksi populaarikulttuurissa siten, että toiminta on kasvavaa, tuottavaa, ja että se muuntuu jatkuvasti.
 - Yleisöistä esille nousevien monimuotoisten signaalien huomiointi tapahtumatuotannoissa.
 - Kannattavien toimintamuotojen löytäminen ja toteutus myös marginaalialueilta.
 - Suoranaista kulttuurivihamielisyyttä on nykyisin jo vaikea löytää joidenkin kulttuuritoimijoiden keskuudesta.

(Alander 2007; Artell 2007; Hurme 2007; Landén 2007, Lavaste 2007; Nikula 2007; Merimaa 2007; Ojalaoto 2007.)

Haastatteluaineistosta esille nousseita negatiivisia muutosilmiöitä ovat:

- Tappiotakausjärjestelmien osittainen kehittymättömyys avustusjärjestelmien rinnalla.
- Vähäisten resurssien passivoiva vaikutus kulttuuritoimijoiden keskuudessa.
- Avustusjärjestelmän ongelmallisuus kun hakijoita on paljon ja jaettavaa vähän, jolloin esimerkiksi suurille tapahtumille tulee vain pieniä avustuksia suhteessa tuotannon suureen kokoon.
- Kaupunkikohtainen insinöörivirastojen ylivalta virkatason päätöksenteossa.
- Liian monimutkaiset luvanhakuprosessit kunnallisella toimialalla esimerkiksi tapahtumatuotantojen suhteen.
- Pienten toimijoiden ja viranomaistahojen välinen kuilu, esimerkiksi luvanhakuprosesseissa tai terveystieteiden noudattamisessa.
- Toimintojen tai tuotteiden kehittäminen vain apurahojen anomista varten ilman riittävää kulttuurista sisältöä.
- Kulttuurisen toiminnan huomio voi ohjautua mediassa valtavirtojen suuntaan, jolloin se ei jakaudu kulttuurin kuluttajille tasapuolisesti.
- Järjestötoiminnan resursseja ei huomioida julkisessa tukemisessä riittävästi, eikä niitä koroteta, vaan lisärahoitukset pitäisi hankkia muualta.
- Julkisen sektorin täytyisi lisätä tuntuvasti taloudellista tukea kulttuuria kohtaan.
- Liiallinen pienten toimijaryhmittymien (esimerkiksi teatteriryhmät) syntyminen, joka aiheuttaa kovaa ja raakaa keskinäistä kilpailua apurahoista.
- Taiteen ja kulttuurin alojen liikakoulutus.
- Ajattelutapa, jonka mukaan taiteellisen koulutuksen saaneiden pitäisi ryhtyä yrittäjiksi.
- Vastakkainasettelu erilaisten kulttuuristen muotojen välillä.
- Jyrkät asenteet esimerkiksi kulttuurin ja urheilun välillä, ja kulttuurin aliarviointi urheilun rinnalla.
- Ajattelu ja toiminta jossa kulttuurista halutaan aina jotain taloudellista vastinetta.
- Halu perustaa koko ajan isompia ja kasvavia yksiköitä kulttuurin palvelutuotannon piiriin.
- Elävän kulttuurin käyttäjäryhmien väheneminen.
- Joidenkin ihmisryhmien kielteinen asenne, jotka eivät ole ollenkaan kiinnostuneita kulttuurista.
- Pienten kulttuuritoimijoiden tai yhteisöjen tappeleminen rahasta.
- Ilmiöt kulttuurista toimintaa koskevassa päätöksenteossa, joissa puhutaan vain rahasta, puhuttaessa lopputuotteista.
- Suurten kulttuuri- ja taidelaitosten taloudellinen ahdinko tai keinotekoinen ylläpitäminen.
- Valtionosuuksien lisäysten voimattomuus jos samalla häviää kokonaisia valtionosuuksia tai niitä lakkautetaan, jolloin puhutaan vain miinusmerkkisistä rahasummista tai valtionavuista.
- Vapaiden taiteilijaryhmien taistelu jatkuvan niukkuuden ja resurssipuutteiden kanssa.
- Kulttuuritoiminnan keskustapainotteisuus, esimerkiksi Helsingissä, jolloin lähiöiden kulttuuriset kehitystarpeet eivät pääse riittävästi esille.
- Median huomion kiinnittyminen tapahtumatuotannoissa enemmän vain järjestyshäiriöihin, kuin sisällöllisiin seikkoihin.

- Negatiivisen asenneilmaston heijastuminen erilaisina kieltoina toimijoita kohtaan.
- Kulttuuritoiminnan sisällä oleva muutosvastarinta, jyrkkä asenneilmasto joka vastustaa muutoksia.
- Rakenteiden purkamisen tai uudistusten jyrkkä vastustus.
- Jako ja vastakkainasettelu eri kulttuurituotantojen välillä.
- Pienten toimijoiden haluttomuus tai kyvyttömyys olla mukana kulttuuria koskevassa päätöksentekokoneistossa, tai päätyä työhön jossa voisi vaikuttaa päätöksentekokoneistoon.
- Joidenkin toimijoiden juuttuminen johonkin näkymättömään norsunluutorniin, esimerkiksi jatkuvan tai vakiintuneen tuen johdosta.
- Kulttuurisektorin muutostarpeet koetaan ongelmiksi joilla ei ole takarajaa, jolloin ne jäävät myös ratkaisematta.

(Alander 2007; Artell 2007; Hurme 2007; Landén 2007, Lavaste 2007; Nikula 2007; Merimaa 2007; Ojaluoto 2007.)

5.5 Muutos, asenneilmasto ja tulevaisuus

Kun aloitin opinnot Mikkelin ammattikorkeakoulun Kulttuuripalvelujen koulutusohjelmassa syksyllä 2004, olin myöhemmin samana syksynä mukana Mikkelin Oopperayhdistyksen produktiossa esiintyjänä. Ennakkoesitykseen saapui joitakin kurssitovereitani, joista yksi ystäväni otti ulkotakkinsa mukaan yleisölämpiöön. Ystäväni kertoi myöhemmin ällistyneenä, kuinka vahtimestari oli juossut hänen perässään yleisölämpiön toiseen kerrokseen asti ja pyytänyt ystävääni luovuttamaan takkinsa vahtimestarille narikkaan, ”Koska se kuuluu sivistykseen!”, vahtimestari oli perustellut.

Ystäväni sanoi, että hän ei jätä koskaan takkia narikkaan, paitsi ehkä tietyissä erityistapauksissa. Ystäväni perusteli asiaa sillä, että se hidastaa poistumista kulttuuritaloista, ja siksi että vaatesäilytys usein maksaa aivan liikaa. Ystäväni joutui luovuttamaan takkinsa vahtimestarille ”pakon edessä”, ja joutui vielä maksamaan siitä vastoin tahtoaan.

Edeltävässä esimerkissä vahtimestari oli oikeassa, mikäli tarkastellaan yleisiä kulttuurin sivistyneitä käyttötapoja ja käytäntöjä. Esimerkki ystäväni takin luovuttamisesta osoittaa kuitenkin tietynlaista sukupolvien käytänteiden ja erilaisten kulttuuritarjonnan käyttötapojen välistä kuilua. Kuilun ongelmallisuus kulttuuritarjonnan käytössä liittyy ystäväni perusteluun päästä pois kulttuuritalosta mahdollisimman nopeasti: nuorempi yleisö ei ole yhtä tottunut käyttämään perinteisiä tai institutionaalisia kulttuuritarjonnan muotoja. Se on mahdollisesti yksi kulttuuritalojen yleisökatojen syistä.

Tämä on yksi muutosilmiö muiden joukossa joka korostaa sitä, että myös perinteisten institutionaalisten rakenteiden pitäisi reagoida maailmaan ympärillä. Ja ehkä saada sitä kautta myös nuorempaa yleisöä. Jokainen menetetty nuori katsoja on tulevaisuuden kannalta suuri menetys.

Haastatteluissani tuli esille erittäin konkreettisesti kulttuurisektorin muutos taloudellisista lähtökohdista käsin, ja se kuinka talouden ohjaus vaikuttaa perinteisten taidemuotojen toimintaan. Taidelaitokset eivät saa hankittua enää yhtä suuria kävijämääriä kuin ennen, ja toiminnan rakenteet vaatisivat suuria muutoksia. Kuitenkaan kovin raakaa tulosta tavoittelevat kulttuuriyrittäjyyteen perustuvat toimintamallit eivät käy ratkaisuksi, vaan julkisen tuen täytyisi edelleen turvata laitosten olemassaolo. Olemassaolo ei kuitenkaan saisi olla keinotekoisista, vaan laitosten rakenteiden ja tuotantomallein tarkoituksenmukaisuutta pitäisi arvioida ja kehittää hyvin kriittisesti.

Asenneilmastoon perustuvat kysymykseni osoittivat kaikkien haastateltavien olevan sitä mieltä, että hyvä ilmapiiri sekä hyvät asenteet edistävät kulttuurisektorin myönteistä kehitystä. Ne myös määrittelevät toimivan ympäristön jossa kriittinen keskustelu kehittämistarpeista voi toteutua. Positiivista haastatteluista nousseissa tiedoissa oli myös se, että poikkeuksetta marginaalisten taidemuotojen elinmahdollisuuksia nyt ja tulevaisuudessa pidettiin hyvinä. Tyypillisin negatiivinen huomio, joka tuli esille asenneilmastoon perustuvista keskusteluista, oli perusnegatiivisen tai muutosvastarintaisen asenteen esiintyminen. Vastaava asenne tuo haittaa muutostarkasteluun toimintaympäristön kehittämiseen etenkin päätöksenteon piirissä.

Kulttuuriyrittäjyyteen ja kunnalliseen sekä taiteelliseen toimijanäkökulmaan pohjautunut tiedonkeruuni osoitti, että kulttuurisektorin positiivisen asenneilmaston yksi suurimpia esteitä on vastakkainasettelu. Vastakkainasettelu voi toteutua eri taidemuotojen välillä tai erilaisten toimijoiden välillä. Silti sen olemassaolo on turhaa ja se ei edistä taiteen ja kulttuurin monimuotoista toteutumista.

Kulttuurisektorin toimintaympäristön muutosilmiöistä voi havaita, että tällä hetkellä negatiivisina tulkittuja muutosilmiöitä esiintyy jonkin verran positiivisia enemmän. Kulttuuritoiminnan kehityksen kannalta positiivisia havaintoja ovat esimerkiksi kulttuuriyrittäjyyden piirissä mahdollisesti esiintyvä toiminta, jossa ei esiinny täysin äärimmäistä taloudellisen tuloksen tavoittelua.

Samoin positiivisia ovat seikat, joiden mukaan nykyisin ei enää koeta että kaikesta toiminnasta täytyisi jäädä suurta voittoa, Tilalle voisivat tulla hyvät vahvistuneet verkostot, hyvä markkinoinnillinen kuva tai selkeä kulttuurisen statuksen arvottaminen. Erittäin positiiviseksi ilmiöksi on laskettava myös se, että joidenkin toimijoiden työympäristöissä ei koeta enää suoranaista kulttuurivihamielisyyttä.

Merkittäviä negatiivisia muutosilmiöitä ovat seikat, joiden mukaan yhteiskunnan tuki on liian pientä, ja joiden mukaan resurssien heikkous saattaa passivoida aktiivisiakin kulttuuritoimijoita. Lisäksi huolestuttavaa on se, että suuri osa pienistä kulttuuritoimijoista on haluttomia pääsemään osaksi kulttuuria koskevaa päätöksentekokoneistoa, vaikuttamaan sen toimintaan itse päätöksenteossa, tai työskentelemään sen sisällä. Kulttuurisektorin muutosten ja toimintaan vaikuttavan asenneilmaston kannalta on merkittävän negatiivista myös luontainen vastustus ja muutosvastarinta, jota voi olla päätöksentekokoneistossa, virkakoneistossa ja jopa kulttuuritoiminnan sisällä. Kuitenkin miltei merkittävin negatiivinen muutosilmiö, joka on tullut haastattelujen pohjalta esille, on se että kulttuurisektorin muutostarpeet koetaan jossain tapauksissa sellaisiksi ongelmiksi joiden ratkaisulle ei ole takarajaa.

Näin ne voivat jäädä myös kokonaan ratkaisematta. Oman lisänsä voi tuoda myös ne seikat, että kulttuurin monimuotoisuus ei ulotu riittävän laajasti kaikille kansalaisryhmille, koska median kautta pääsee esille vain suurien valtavirtojen kulttuuri-ilmiöitä.

Tämän opinnäytetyön tutkimusprosessin osalta keskeisimmät jatkotutkimustarpeet työn aiheen viitekehyksessä ovat toimintaympäristön muutoksen tarkastelu perinteisten taidemuotojen kehittämisessä ja pienten kulttuuritoimijoiden, ja taiteilijoiden aseman parantaminen kulttuurisektorin kehitystyössä. Lisäksi uutta tarkastelua vaatisi asenneilmastojen tutkiminen laaja-alaisesti kulttuurisektorin eri alueilla. Hyvä lähtökohta voisi olla perusnegatiivisten asenteiden, kulttuuritoiminnan sisäisten vastakkainasettelujen ja kulttuuristen muutosvastarintojen tutkiminen laajan ja monipuolisen keskustelun kautta. Tasavertainen ja reilu keskustelu saattaisi parhaimmillaan aloittaa kulttuuritoiminnan muutosten hyväksymisen ja uudistusprosessin.

Peruslähtökohtana uudistuksille ja toimintaympäristön haasteille voisi olla selkeä asennemuutos, joka suosii nykyistä paremmin maamme laajaa kulttuurista diversiteettiä. Tämä luultavasti vaatisi nykyistä laajempaa yhteiskunnan tukea kulttuurille, mutta myös rohkeita avauksia toiminnan ja rakenteiden uudistamiselle. Siten monimuotoinen ja suvaitsevainen kulttuuritoiminnan kenttä voi elää, olla kukoistava ja näyttäytyä ulospäin tasapuolisesti.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alasuutari, Pertti. Kulttuurin uusi eliitti on kaikkiruokaista. Helsingin Sanomat 9.8.2007.
- Anderrsson, Claes. 2000. Kymmenen karpästä kulttuurisoppaan. Vammala. Kustannusosakeyhtiö Muoto.
- Arpo, Robert. Toim. 2004. Taiteilija Suomessa. Nykypaino Oy, Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Arpo, Robert. 2004. Taiteilija tietoyhteiskunnassa – tietoyhteiskuntastrategioiden taiteilijakuva ja tekijänoikeuslainsäädännön muutosten vaikutus taiteilijana toimimisen edellytyksiin. Helsinki. Nykypaino Oy.
- Heiskanen, Kangas & Mitchell. Toim. 2002. Taiteen ja kulttuurin kentät. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä: Tietosanoma Oy.
- Heiskanen, Ilkka. 2001. Muuttuivatko laitokset, miksi ja miten? Nykypaino Oy, Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Hämeenniemi, Eero. ”Elävä kulttuuri on paras brändi”. Helsingin Sanomat 7.4.2007.
- Jäämeri, Hannele. Rakkauden narrina. Suomen Kuvalehti 32/2007, 10.8.2007.
- Kaivo-oja, Jari. 2003. Innovatiiviset toimintaympäristöt kulttuuriyritysten menestyksen lähtökohtana. Dark Oy, Vantaa. WSOY.
- Karhunen, Paula. 2004. Taiteilijakoulutus Suomessa – kehityslinjoja 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki. Nykypaino Oy.
- Karttunen, Sari. 2004. Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle – kasvaako työvoima työllisyyttä nopeammin? Helsinki. Nykypaino Oy.
- Laine, Timo. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Niinikoski, Marja-Liisa & Sibelius, Kaisa. Toim. 2003. Kulttuuribusiness. Dark Oy, Vantaa: WSOY.
- Noronen, Heini. 2003. Liiketoiminnan suunnittelu luovilla toimialoilla. Dark Oy, Vantaa. WSOY.
- Mäkinen, Eija. 2006. Viimeiset mohikaanit. Teatteri-lehti 3/2006. Uusimaa Oy, Porvoo: Kustannus Oy Teatteri.

O'Connor, Justin. 2003. Julkinen ja yksityinen sektori kulttuuriteollisuudessa. Dark Oy, Vantaa. WSOY.

Oesch, Pekka. 2002. Kulttuurin sponsorointi ja yritysysteistyö. Nykypaino Oy, Helsinki: Taiteen keskustoiminta.

Rensujeff, Kaija. 2003. Taiteilijan asema. Nykypaino Oy, Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Rikman, Wessman & Hakola. Toim. 2000. Kulttuuri on oma tasavaltansa – Ajankohtaisia kannanottoja kulttuuri-ilmastoon. Forum Artis ry:n 50-vuotisjuhla kirja. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala: Kustannusosaakeyhtiö Muoto.

Ruuskanen, Annukka. 2007. Keneen laittaisi rahansa likoon? Teatteri-lehti 3/2007. Uusimaa Oy, Porvoo: Kustannus Oy Teatteri.

Venkula, Jaana. 2003. Taiteen välttämättömyydestä. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä: Kirjapaja Oy.

Wilenius, Markku. 2004. Luovaan talouteen. Edita Oy, Helsinki: Sitra 266.

LIITE1(1)

HAASTATTELEMANI KULTTUURIALAN TOIMIJAT JA HAASTATTELUT

Outi Alander, toimitusjohtaja, Finnish Metal Events Oy.
Haastattelu toteutettu Helsingissä 23.8.2007.

Eeva-Sisko Artell, toiminnanjohtaja, Työväen Näyttämöiden Liitto ry.
Haastattelu toteutettu Helsingissä 23.8.2007.

Juha Hurme, teatterintekijä.
Haastattelu toteutettu Jyväskylässä 17.8.2007.

Laila Landén, Jyväskylän kaupungin sivistystoimenjohtaja.
Haastattelu toteutettu Jyväskylässä 20.8.2007.

Aila Lavaste, dramaturgi.
Haastattelu toteutettu Jyväskylässä 17.8.2007.

Juhani Merimaa, promoottori/Tavastia-klubi, toimitusjohtaja,
Helsingin Rock & Roll Oy. Haastattelu toteutettu Helsingissä 23.8.2007.

Tuomas Nikula, toimitusjohtaja, Kiinteistö Oy Kaapelitalo.
Haastattelu toteutettu Helsingissä 23.8.2007.

Elli Ojaluoto, Jyväskylän kaupungin kulttuuritoimenjohtaja.
Haastattelu toteutettu Jyväskylässä 20.8.2007.

LIITE 2(1)

HAASTATTELUKYSELY

1. Kuinka paljon mielestänne kulttuuritoiminnan julkiseen päätöksentekoon vaikuttavat taloudellisen tuloksen tavoittelu, monipuolisten kulttuuriarvojen toteuttamisen sijasta?
2. Kuinka hyvin mielestänne julkinen hallinto tukee kulttuuritoimintaa, taloudellisen tilanteen huomioon ottaen?
3. Kuinka hyvin mielestänne julkinen hallinto (valtio ja kunnat) voisivat tukea tämänhetkisestä tasosta enemmän kulttuuritoiminnan monipuolista toteuttamista, kulttuuriarvojen toteutumisen nimissä?
4. Kuinka paljon mielestänne kulttuuriyrittäjyyden muodot auttavat kulttuuriarvojen toteutumista kulttuurisen toiminnan tuottamisessa?
5. Kuinka paljon hyötyä näette kulttuuriyrittäjyydessä osana kulttuuripalvelujen toteuttamista?
6. Näettekö mahdollisesti uhkia kulttuuriyrittäjyyden keinoin toteutettavista kulttuuripalveluiden ja kulttuurituotannon muodoissa, ja jos näette kuinka paljon?
7. Kuinka hyvin näette kulttuurisessa toiminnassa kaikenlaisen monipuolisen, marginaalisen, tai ”lainsuojattoman” taiteen tekemisen elinmahdollisuudet?
8. Kuinka uhattuina näette kulttuurisessa toiminnassa kaikenlaisen monipuolisen, marginaalisen, tai ”lainsuojattoman” taiteen tekemisen elinmahdollisuudet?
9. Kuinka merkittävänä pidätte kulttuurista toimintaa koskevassa päätöksenteossa hyvän asenteen tai hyvän ilmapiiriin vaikutusta (niin julkisin varoin tuettavaa taidetta, kuin kulttuuriyrittäjyyttä koskevassa päätöksenteossa)?
10. Kuinka merkittävänä pidätte yleisesti huonon asenteen vaikutusta, kulttuurista toimintaa ja sen julkista tukemista koskevassa päätöksenteossa?
11. Kuinka paljon mielestänne julkisin varoin tuettavaa taidetta ja kulttuuritoimintaa koskevaan päätöksentekoon vaikuttaa mahdollinen asenteellinen ilmapiiri, joka perustuu taloudellista tulosta tuottavan kulttuuritoiminnan suosimiseen?
12. Kuinka paljon mielestänne yksityisin varoin tuettavaa taidetta, kulttuuritoimintaa ja kulttuuriyrittäjyyttä koskevaan päätöksentekoon vaikuttaa mahdollinen asenteellinen ilmapiiri, joka perustuu taloudellista tulosta tuottavan kulttuuritoiminnan suosimiseen?

LIITE 2(2)

Tämän kysymyssarjan lisäksi olen esittänyt jokaiselle haastateltavalle kolme lisäkysymystä, jotka ovat painottuneet toimialaan, jolla he työskentelevät (esimerkiksi julkinen sektori, yksityinen sektori, järjestötoiminta jne.).

Lisäkysymysten muoto on ollut seuraava:

1. Koetteko että omalla toimialallanne vaikuttaa toimintaan, tai toiminnan ja sen tukemisen kehitykseen mahdollinen asenneilmasto? Jos vaikuttaa, onko asenneilmasto yleisesti tarkasteltuna positiivinen vai negatiivinen?
2. Onko mielestänne Teidän omalla kulttuurisektorin toimialalla nähtävissä kehityksen kannalta jokin erityinen asenneilmasto, tai seikka, joka on positiivinen alakohtaisen kehityksen kannalta?

Julkaisija:
Oy Metasport Ltd

www.metasport.fi

ISBN 978-952-92-3429-5 (nid.)
ISBN 978-952-92-3430-1 (pdf)